

GYERMEKNEVELÉSBEN RÉSZTVEVŐ PEDAGÓGUSOK ATTITŰD VIZSGÁLATA A RÉGIÓ BÁZIS INTÉZMÉNYEIBEN A KÉPZÉSMEGÚJÍTÁS ÉRDEKÉBEN

1052 BUDAPEST, VÁROSHÁZ U. 3-5. 2/4.

TEL.: (06-1) 411-1933, 411-1934. FAX: (06-1) 318-6906

WWW.EXPANZIO.HU EXPANZIO@EXPANZIO.HU

TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0003

Regionális Pedagógiai Szolgáltató és Kutató Központ továbbfejlesztése,
térségi pedagógiai központ kialakítása a Nyugat-Dunántúlon

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
1. Bevezetés.....	3
2. A kutatás	5
2.1. A kutatás előzményei, elméleti alapjai.....	5
2.2. A kutatás célja.....	14
2.3. A kutatás módszere, mintája	16
2.4. Eredmények.....	16
3.4.1. A pedagógusok gyermekekről, szülőkről alkotott véleménye és a gyerekekkel kapcsolatos nevelési lehetőségek	18
3.4.2. A fogyatékkal élők és többségi társaik együttnevelésével kapcsolatos pedagógusi attitűdök eredményei.....	23
3.4.3. Zenei neveléssel kapcsolatos pedagógusi attitűd.....	28
3.4.4. A pedagógusok testneveléssel kapcsolatos beállítódása	39
3.4.5. A pedagógusok attitűdje a vizuális neveléssel kapcsolatosan.....	44
3. Összegzés, következtetések, javaslatok	48
4. Mellékletek	54
4.1. Kérdőív.....	54
4.2. A Mintába került intézmények	63
4.3. Bibliográfia.....	64

1. Bevezetés

A felgyorsult világ, illetve a megváltozott szülői magatartás nap, mint nap újabb nevelési problémákat generál a bölcsődékben, óvodákban. A mai kor gyermeke más lelkülettel éli életét, az intézményesített nevelést támogató családi háttér egyre ritkább, s a pedagógusi munkában nagyobb szerepet kap a konfliktuskezelés, az empátia, az adaptív pedagógia. Napjainkban élő gyermekeket már nem lehet a hagyományos pedagógiai eszközökkel nevelni, e folyamatban az uralmi jellegű pedagógiát felváltotta a meggyőzősen alapuló, az adott gyermek személyiségére adaptált nevelés. A fenti folyamatokat pedig ki kell egészíteni a szülővel való interaktív kapcsolatnak, amely során segítségül kell őket hívni gyermekük intézményesített neveléséhez.

Az Európai Unió állásfoglalásai fokozottan hangsúlyozzák a társadalmi méretű integráció szükségességét, követve azt az elvet, hogy hátrányos helyzete, speciális szükségletei miatt semmilyen csoport vagy egyén ne legyen a társadalomban hátrányosan megkülönböztetve, vagy valamilyen módon kirekesztve. A napjaink uralkodó nézetei szerint nem a másság eltűntetésére kell törekednünk, hanem az azonosságokra koncentrálva az egymáshoz való kötődés pontjait kell keresnünk az életben és a nevelésben is. A sajátos nevelési igényű gyermekek többségi kortársaikkal történő együttnevelése (integrációja) fontos pedagógiai és társadalompolitikai cél, amelynek óvodai, bölcsődei megvalósulásának pedagógiai indokoltsága vitathatatlan. Egy nemzet felnőtt társadalma csak akkor válik elfogadóvá, ha az erre való szocializálódás folyamata már a gyermekkorban elkezdődik, s ezt a legmegfelelőbb közegben az intézményi nevelés helyszínén a bölcsődében, illetve az óvodában kell elkezdeni. A szakirodalom az integrált nevelést az esélyteremtés, az esélyegyenlőtlenség csökkentésének eszközeként tekintik (Mesterházi, 2002). A bölcsődékben, óvodákban megkezdett integrált fejlesztés felgyorsítja az akadályozott gyermek fejlődési tempóját, csökkenti a később kialakulható tanulási problémák megjelenésének lehetőségét, hátráltatja a kudarcok kialakulását. A társas együttlét elősegíti alkalmazkodásukat, egymás kölcsönös megismerését, az együttélés eddig nem vagy alig tapasztalható kereteinek megtanulását, megismerését egymás sajátosságainak. Ebben az életkorban sokkal elfogadóbbak a gyermekek, a bölcsődés-óvodás korosztály

számára a másság csak egy újabb aspektusa a világnak, nem találnak semmi kirívót benne, jól, természetesen tudják kezelni (Papp–Faragóné, 2007). Az integrált nevelés további előnye, hogy a gyermeket nem kell kiemelni abból a közösségből, amelyben eddig élt. Segíti megszüntetni a diszkriminációt és stigmatizációt, az előítéletek lebontását. Fokozza a pedagógusok kreativitását valamint a szakemberek közötti együttműködést. A helyes integráció biztosítja mind az akadályozott mind a tehetséges, mind az átlagos képességekkel rendelkező gyermekek fejlődését, teljesítmény fokozását (Spaller Á. - Spaller K. 2006). A sajátos nevelési igényű és a többségi gyermekek együttnevelése mérföldkőként jelenhet meg az elfogadásban vívott küzdelemben, amelyben a kisgyermeknevelőknek és az óvodapedagógusoknak vezető szerepet kell vállalnia.

A pedagógiában a cél a gyermekek személyiségének sokoldalú fejlesztése, amely kiterjed az anyanyelvi, az ének-zenei, a vizuális és a testnevelés fejlesztésére. Magyarországon a kisgyermekkor zenei nevelés fontosságának felismerése több évtizedes múltra tekint vissza. Az 1828-ban alapított első magyar óvodától több mint egy évszázad telt el addig, míg az 1940-es években végre megvalósult az a ma már természetes követelmény, hogy a magyar gyermeknek ne csak az anyanyelve, de a zenei anyanyelve is magyar legyen (Révész 2014). Kodály Zoltán és az őt követő tanítványok fáradhatatlanul munkálkodtak azon, hogy ebben a fogékony korban gyermekek a legmegfelelőbb zenei nevelést kapják. A korai életszakaszban a zenei nevelés alapozó jellegű, legfontosabb célja az örömszerzés, a gyermek figyelmének, érdeklődésének felkeltése, a fogékonyság kialakítása, az ízlés formálása, az érzelmi intelligencia fejlesztése. A zenei fejlesztés hiánya az élet első éveiben – akárcsak a beszédfejlődésben –, kiküszöbölhetetlen hibák rögzülését eredményezi, amely később már be nem tölthető űrt okoz a zenei fogékonyság, a zeneértés, a zenei megnyilvánulások területén, s ezáltal nem alakul ki igény a zenei önkifejezésre, a zenehallgatásra, a zene befogadására. Az önkifejezés másik területe a vizuális nevelés, melynek során a gyermekek számára minél több alaklommal lehetőséget kell biztosítani az önálló alkotásra. Az alkotás mindig új élményhez jutatja a gyermeket, fejleszti kreativitását, finom motoros képességeit. A finom motorika mellett elengedhetetlen a motoros képességek fejlesztése is, amely a testnevelés foglalkozásokon va-

lósítható meg. A testnevelés az egészséges életmódra nevelés egyik alapvető eleme, amelynek fiziológiai és személyiségfejlesztő hatása a kisgyermek életében meghatározó.

A nevelési területek fejlesztése akkor lehet sikeres, ha a résztvevő pedagógusok megfelelő attitűddel rendelkeznek e területekkel kapcsolatban. A fent leírtak generálták kutatásunkat, amelynek célja feltérképezni a bázis intézményekben dolgozó pedagógusok attitűdjét a különböző nevelési területekkel kapcsolatban. A kutatás eredményeit felhasználva a képzésben segít olyan pedagógusokat képezni, akik minden nevelési terület fejlesztését fontosnak tartják, s olyan pedagógiai módszerekkel, eljárásokkal rendelkeznek, amelyek sikerre viszik munkájukat.

2. A kutatás

2.1. A kutatás előzményei, elméleti alapjai

Az nevelés első és legfontosabb területe a család. Bowlby (1982) szerint a család a tagok egymáshoz való ragaszkodásából származó konstrukció, Rutter (1979) a sikeres személyiségfejlődés és a pszichés egészséghez szükséges protektív, védelmet nyújtó, meghitt kapcsolatok elengedhetetlen menedékének tartja a családot. Mondhatjuk úgy is, hogy ez az induló élet fészke, innen kapja a gyermek genetikai örökségét, itt találkozik azokkal a mintákkal, amelyek eligazítják, segítik vagy gátolják a későbbi életében (Gubicza 2000). A család jelentős tényező a nevelésben! Mindenki, még a család fölött vészharangot kongatók is elismerik, hogy a társadalom legfontosabb integrációs egysége ez a sokszor és sokat vitatott alakulat (Gombocz 2008). A család feladata a felnövekvő nemzedék számára a pozitív életviteli minták átadása. Napjainkban a fiatal szülők rosszul értelmezett nevelési elveket követnek, amelyet a médiából, az internetről és egyéb helyekről ismernek meg. Úgy gondolják (helytelenül), hogy a gyermekük felé áradó szeretetüket legjobban az engedékenységgel, a gyerekek akaratának feltétel nélküli elfogadásával tudják a legjobban kimutatni. Másik negatív jelenség a gyermekek nevelése területén, hogy a szülők kevés időt töltenek gyermekikkel illetve

az együttlét során inkább saját tevékenységüket helyezik előtérbe. Mind két esetben pedagógiai deficit keletkezik, amelynek pótlása a bölcsődékben és az óvodákban dolgozó pedagógusokra hárul. Bábosik (2004) a közvetlen nevelő hatások forrásainak a nevelési tényezőket határozza meg, amelyek a tárgyi környezet, a felnőtt tekintélyi személyek, a konstruktív feladatok, a kortársak és kortárs csoportok. A nevelési hatásrendszereket, melyet a nevelő hatások és a nevelési tényezők alkotnak, a hatásszervező funkció alapján két csoportra bontja. A közvetlen (direkt) és a közvetett (indirekt) nevelési módszerekre. A két módszer között a személyiségformáló funkció alapján nincs különbség, de hatásszervező funkciójukban van. A közvetlen nevelési módszerek a felnőtt tekintélyi személyek nevelő hatásait optimalizálják, arra támaszkodva fejtik ki hatásukat, a közvetett nevelési módszerek a kortárs csoportokkal való interakciókon, a konstruktív feladatok végrehajtásán keresztül fejtik ki hatásukat. A két módszercsoport nem egymás melletti alkalmazásával érhetünk el eredményt, hanem azok egymást kiegészítő alkalmazásával. A bölcsődében és az óvodában elsősorban a közvetlen nevelési módszereket alkalmazzák a pedagógusok, mivel ebben a korban a tekintélyi személyek (óvodapedagógus, kisgyermeknevelő, szülő) nagyobb hatással vannak a gyermekek személyiségének fejlődésére, mint a kortárs csoportok. A kisgyermek nevelésével foglalkozó pedagógusoknak megnövekedett a felelőssége a gyermekek nevelése területén. A sikerhez szükséges ismerni a rájuk bízott gyermekek személyiségét, családi hátterét, amelyet csak a nevelési módszerek széleskörű használatával képesek megvalósítani. A pedagógusnak elfogadónak és befogadónak kell lennie, megfelelő kommunikációt kell kialakítania a szülővel, gyerekekkel. El kell fogadnia a mai kor gyermekét (szülői megatartást), ahhoz kell igazítania nevelési tevékenységét, s törekednie kell arra, hogy saját elveinek egyes elemei is megjelenjenek a nevelési folyamatban.

Magyarországon a bölcsődei és óvodai együttnevelés több formában létezik, így az integrált nevelés több szintjéről beszélünk. Az integrálás első szintjén (fogadás) a többségi intézmény elfogadja a tényt, hogy sajátos nevelési igényű gyermeket is nevelnek, ám meglévő szemléletmódjukon, módszereiken nem változtatnak (Csányi, 2000). Az érintett gyermektől várják el a maximális alkalmazkodást. Az integráció második szintjén egy gyökeresen más szemléletmód jelenik meg, az inklúzió (befogadás), amely során a befogadott sajátos nevelési igé-

nyű gyermek nemcsak jelen van, hanem a közösség szerves része, van saját szerepe, kompetenciája, mint bármelyik társának a csoporton, belül (Bakonyi,2008). Máságát elfogadják, tisztelik, sajátos nevelési igényeit maximálisan figyelembe veszik, annak megfelelő fejlesztést biztosítanak számára. Az inklúzió megvalósítása elsődlegesen a többségi pedagógusra vár, ugyanis nem húznak éles határt a sajátos nevelési igényű gyermek és a többi, támogatást igénylő gyermek között, mert a nevelés során mindenkinek lehetnek nehézségei. A pedagógusok feladata a differenciált bánásmód által megteremtteni az optimális feltételeket mindenkinek, hogy a maga ütemében, a maga képességei szerint a lehető legjobban ki tudjon bontakozni. Az intézmény máság–szemlélete hatni tud a közgondolkodásra. A közgondolkodásban élő „máság–szemlélet” az együttélésüket szabályozó, szerteágazó gondolati rendszerhez vezet el, a gondolkodás sokféle területén csapódik le, és sok területről kap biztatást, megerősítést (Illyés, 1998). Az integrált nevelés sikerességének objektív tényezői közé tartoznak a törvényi háttér, a tárgyi és anyagi feltételek (Csányi,2000). A szubjektív tényezők, az emberi tényező jellegénél fogva nehezebben közelíthetők meg, ellenben megismerni ugyanúgy szükséges, hiszen a pedagógusokon múlik az integrált nevelés sikeressége. Minden eredményben és eredménytelenségben benne van a pedagógus személyisége, a személyiségük a munkaeszközük. Ha a pedagógusok elfogadás szintje nem megfelelő, akkor jelentős kockázattal számolhatunk az integrált nevelés bevezetését illetően. Az előzőekből következően szükséges megismerni a nevelőtestületek fogadókészségét, beállítódásukat a sajátos nevelési igényű gyermekek integrált nevelésével kapcsolatban. A pedagógusok pozitív attitűdje az integrált neveléssel kapcsolatban elősegíti az inkluzív nevelés megvalósítását a bölcsődében és az óvodában.

A gyermekek sokoldalú személyiségfejlesztését a különböző nevelési területek fejlesztése révén érhetjük el. Az óvodai zenei nevelés gyökerei 1837-ig nyúlnak vissza, amikor Szentkirályi Móricz a „A kiseddóvó intézetekről” című füzetében kiemeli az ének fontos szerepét az óvodai nevelésben. A magyar óvodák első, 1828-1869 közötti időszakának dalai magyarul, és németül hangzottak. E korszak zenei nevelésének meghatározó személye Friedrich Fröbel volt, aki 1840-ben alapította első gyermekkertjét. A kisgyermekkorra fókuszáló pedagógiai nézeteivel, a játék meghatározó szerepének felismerésével és a sajátos kisgyermek-

nevelő intézmény alapításával az óvodai nevelés legnagyobb hatású megújítójává vált. Fröbel összes tevékenységéhez hozzátartozott a megfelelő szövegű dal. Ezek szövegeit maga Fröbel írta, a dallamokat Robert Kohl készítette. Az 1893-ban megjelent Kiss Áron, Péterfy Sándor, Pósa Lajos, Tihanyi Ágost munkája nyomán a 137 dallamot tartalmazó Daloskönyv. (Mészáros 1988) A szerkesztők szándéka az volt, hogy az óvodák számára gondoskodjanak olyan dalokról, melyek a népdalok motívumaiból kialakítva, mint dallam, mint szöveg tekintetében alkalmasak a gyermekek fejlesztésére. A kor pedagógusai nem ismerték fel népzenei néknek azt az alapvető vonását, hogy a magyar dalban a szöveg, és a dallam tökéletes egységet képez, a dallamvezetés teljes egységben követi a magyar nyelv sajátos fordulatait. Székely Gáborné, 1901-ben megjelent „Dalok és játékok tanítása az óvodában” című módszertani könyvében olyan tanítási, és nevelési elveket fogalmazott meg, melyek ma is követendő példaként értékelhetőek. Ezek az elvek az alábbiak voltak:

- ✓ A gyermekbe a dalt és annak szeretetét öntudatlanul kell bevinni.
- ✓ Az óvónő vezesse, irányítsa a gyermekek közös énekét.
- ✓ Ajánlatos önállóságra szoktatni a gyermekeket. Nem helyes ugyanis ha a gyerek „mindig kész hangot kap a szájába, melyet gondolkodás nélkül visz tovább. És ez örökös utánzásra szoktatja, mi által a gyermek önálló felfogást sohasem nyer.”
- ✓ Az óvodai énekek szövegének, dallamának megtanítása egyszerre történjen.
- ✓ Kiemeli a daltanítás különböző változatos, és színes módozatait, úgymint, mesével, rajzollással, társalgási játékkal, képi szemléltetéssel. (Székely 1901)

A zenei nevelés legnagyobb személyisége, Kodály Zoltán kemény szavakkal bírálta a magyar-talan, művészietlen óvodai tananyagot a Zene az óvodában című tanulmányában (1941). A kicsinyek zenei nevelése Kodály útmutatása alapján vált közérdekű tudományos feladattá. (Sándor-Forrai 1964) A Kodály által megfogalmazott reformprogram folytatásaként jelent meg 1951-ben az „Óvodai énektanítás” című módszertani kézikönyv, Barát Istvánné, Forrai Katalin, és Oláh Zsuzsanna munkájaként. E kötet második része dalgyűjtemény, mely fokozatos nehézségi sorrendbe szedve 200 dalt tartalmaz. Nagy részük Kodály-gyűjtés, kisebb részük orosz, szlovák, lengyel, bolgár, zömükben népi eredetű dal, melyek szövegét Weöres Sándor fordította, valamint számos értékes óvodai dalt tartalmaz Kodály dallamainak, és

Weöres verseinek ötvöződéséből. Forrai Katalin a későbbiekben, mintegy összegzésként adta ki 1974-ben „Ének az óvodában” című terjedelmes munkáját. A mai napig az óvodai zenei nevelés alapműve, mely egy módszertani részt követően összesen 330 mondókát, és dalt közül rendkívül jól, és átfogóan rendszerezve. Forrai Katalin: *Ének-zene a bölcsődében*, és *Ének az óvodában* című könyve, melyben a kisgyermeknevelők, óvodapedagógusok számára minden alapvető tudnivaló megtalálható, a mai napig a zenei nevelés bibliája bölcsődéinkben, óvodáinkban.

A zenepedagógia különböző módszerei segítik a zenei képességek kifejlesztését. A zenei képességeken túl, a rendszeres, jól megtervezett, szakmailag megfelelően képzett pedagógus vezette zenei nevelés pozitívan hat a kisgyermek általános fejlődésére, érzelmi életére, értelmi képességeinek alakulására, társas magatartására. A zenei tevékenységek az érzelmeiken keresztül a személyiség egészét áthatják, az ez által létrejövő transzferhatás érvényesül egyéb, nem zenei területen is. (Kokas, 2008). E transzferhatás létezését támasztják alá, illetve írják le Kodály Zoltán (Kodály,1972), Kokas Klára (Kokas, 1972), Forrai Katalin (Forrai, 1986, 1974), Mélykútiné Dietrich Helga (Mélykútiné, 2004), Nagy Balázné Szarka Júlia (Nagy, 1997), Laczó Zoltán (Laczó,1976) tapasztalatai és vizsgálatai.

Sajnos évtizedek óta tanúi vagyunk a művészeti, s azon belül a zenei nevelés jelentőségének csökkenésével a felnövekvő nemzedékek kultúrájának formálásában, zenei képességeinek fejlődésében. Ezzel párhuzamosan sajnos tapasztalhatóvá vált a társadalom érzelmi elszegényedése is. Az érzelmi nevelés elengedhetetlen a felnőtt- és kortárs kapcsolatok alakításához. Szükség van arra, hogy a pedagógustársadalom minden tagja ki-ki a maga helyén hozzájáruljon az érzelmi nevelés szemléletbeli, tartalmi és módszertani megújulásához. Az énekes játék közben egymást partnerként tisztelve megtanulnak egymáshoz énekelni, mozgásban alkalmazkodni, egymásra és egymás érzelmeire is odafigyelni. A zene és az aktív muzsikálás méltó rangjának helyreállítása érdekében arra van szükség, hogy „Legyen a zene mindenkié” célját tűzzük ki, s e cél elérésében első helyen áll a zenével érzelmi kapcsolatot létrehozó közösségi élmény, illetve az alkotó, cselekvő részvételen alapuló készség- képességfejlesztés. A zenei nevelés elsősorban az érzelmekre, de egyidejűleg az értelemre is hat. A zenés-társas együttlét örömet jelent, fejleszti az egymás, és a zene iránti fogékonyságot egyaránt. A meg-

hallgatott élő zenei szemelvények felébresztik a gyerekek zenei érdeklődését, alapot adnak a zenei műveltség továbbfejlesztéséhez. Ez az érdeklődő fogékonyság kapcsolódik a természethez és a társadalmi környezet minden formájához, annak megfigyeléséhez, érzelmekkel teli átéléséhez. Ez a fajta zenei élmény serkenti a gyerekek kíváncsiságát, alkotókedvét, miközben fejlődik emlékezetük, képzeletük, és esztétikusan formálódik mozgásuk. Megmutatkozik a zenei nevelés hatása testtartásukban, esztétikus rendezett mozgásukban, magatartásuk kedvező alakulásában, önkéntes figyelmük, közösségi érzelmeik fejlődésében.

A bölcsődei és óvodai zenei nevelés-alapozás. Ahhoz, hogy a zene közkinccsé válhasson, mindenekelőtt értő és lelkes zenepedagógusok áldozatosan elszánt munkájára van szükség. Fundamentum lerakása nélkül nem lehet építkezni. Ilyen alapozó feladat jutott osztályrészül a mai bölcsődei és óvodai pedagógusoknak. A zenei nevelés a bölcsődében és az óvodában is csak akkor valósulhat meg, ha figyelembe veszi az általános nevelési elveket, a zenei feladatokat egyeztetni az óvodáskorú gyermekek számára kidolgozott oktatási-nevelési koncepcióval. A cél az, hogy a gyermekek saját zenei tevékenységük révén, önállóan ismerjék fel a zenei elemeket és azok összefüggéseit. A kisgyermeknevelőknek, óvónőnek az eredményes munka érdekében tanulmányoznia kell a halló- és hangadó szervek működését, az óvodás gyermek életkori sajátosságait, zenei képességeit, az alkalmazható módszereket, elveket és a felhasználható zenei anyagot. Az óvodapedagógus feladata, hogy a közösen végzett tevékenység közben olyan erkölcsi tulajdonságokat erősítsen meg, mint a figyelmesség, segítőkészség, őszinteség, önfegyelem, pontosság, szorgalom, kitartás, állhatatosság, szabálytartás, önzetlenség, igazságosság.

Ma, amikor a bölcsődei, óvodai oktató-nevelő tevékenység a reform törekvések részévé vált, szükségszerű követelménynek tartjuk, hogy a bölcsődei és az óvodai ének-zene foglalkozások területén, az adott lehetőségeinkhez mérten, lépést tartsunk a korrallal. Az új bölcsődei és óvodai pedagógia egészéről alkotott felfogás nyitottabb. Ez nem lehet másképp az ének-zenei nevelés területén sem. Igyekeznünk kell a reform adta lehetőségeket és az egyéni újtási próbálkozásainkat kiegyensúlyozott módon, túlzásmentesen alkalmazni, így elkerülhetjük az olyan ellentmondásos helyzetek kialakulását, mint például a személyiség alakulásának

fontos tényezője, az akarati tevékenység nevelésének elhanyagolása, mert ez a későbbiekben komoly személyiség zavarokat okozhat.

A bölcsődei zenei nevelés segíti a kisgyermek érzelmi fejlődését, beszédképességének alakulását, a zenei hallását, éneklési képességének fejlődését, ezáltal meghatározó a gyermek egészséges fejlődésében. Az éneklés a gyermekre kedvezően hat, nyugalmat, örömet jelent, és a közös játék megerősíti bensőséges kapcsolatát a kisgyermeknevelővel. A mondókák, énekes játékok állandó ismételtetése örömforrás, amely a gyermek biztonságérzetét növelik. A játék, a nevetés, a tréfa átélése a kicsik számára egyfajta „lelki vitamint” jelent, amely a személyiségfejlődéshez nélkülözhetetlen. Ebben az életkorban az ölbeli játékok kapnak elsődlegesen szerepet – arcsimogató, kéz és lábjáratók, tenyeres és ujjkiszámoló játékok, ültetgetők, állítgatók, járatók, hiszen a személyes közvetítés, a személyes kapcsolat nagyon fontos. A kisgyermekkel állandóan foglalkozó személy mosolya, mimikája, gesztusai, hangjai, mozgásai, együttesen nyújtja a jóérzés kellemes élményét.

Először az emberi arc és hang vált ki ingereket a gyermekben, és azután ezek az ingerek gyakrabban és könnyebben váltják ki a további reakciókat. Beszédfejlődés szempontjából nagyon fontosak a mondókák. Ritmikusságukkal lelassítják a beszédet, sokkal érthetőbbé téve azt, a játékos szóelemek a hangokat és azok összekapcsolását gyakoroltatják, hozzájárulva ezzel a hangalakok helyes kialakulásához. (Forrai, 1986) Ezért indokolt tehát az a játékos mód, amely a zenei hangok észlelését összeköti az éneklésben, rímekben, ritmikus mondókákban gyakorolt aktív mozgásokkal, hogy így együtt, egymásra hatva, egymást kiegészítve érje el célját.

A három és hat év közötti gyermekek nevelésében hangsúlyos szerepe van az érzelmi nevelésnek. Ebben kiemelt jelentőségű az óvónő szerepe, óriási felelősség, s ugyanakkor lehetőség birtokában van. A zene varázsának megéreztetése, a gyermekek mindennapjait átható éneklésnek, mint a személyiség-fejlődéshez nélkülözhetetlen örömforrásnak megszerettetése olyan feladat, amelynek fontosságáról nem lehet eleget beszélni (Forrai, 74). A zenei képességek fejlesztésével – különböző mértékben ugyan – intenzívebb fejlődésnek indul a gyermek valamennyi képessége. A zenei nevelés hozzájárul magasabb rendű pszichikus funk-

ciók fejlődéséhez, amelyek hatása messze túllépi a zene speciális tartalmának és anyagának hatásait.

A gyermeki személyiség fejlődésének másik meghatározó területe a vizuális nevelés. A gyermekek önkifejezésének elősegítése, alkotókészségének fejlesztése kiemelt feladata a bölcsődei és óvodai nevelésnek. Bodóczky (2003) vizuális kultúra fejlesztés feladatai között említi a megismerő- és befogadóképességek fejlesztését, a kreativitás fejlesztését, az önismeretet, önértékelést, önszabályozást. A kisgyermekek számára lehetőséget kell biztosítani a megismerésre, főleg a különböző vizuális technikák esetében. Teret kell adni a kreativitás kibontakozásának, amelyet nem gátolhat meg a pedagógus befolyásoló tevékenysége. A vizuális nevelés területén a pedagógusnak inkább facilitátor szerepét kell felvállalnia, s minél választékosabb eszközhasználatot kell biztosítani a gyermekek alkotó tevékenységéhez a nap minden időszakában. A kisgyermekek vizuális nevelésének kibontakozása során képessé kell válniuk olyan jelek alkotására, amelyek kifejezhetik érzéseiket, gondolataikat, s ezáltal elsajátíthatják a vizuális nyelvet. A vizuális nyelv elsajátításának folyamata három összetevőből áll:

- ✓ az anyagokkal és eszközökkel való kísérletezés,
- ✓ a felnőttek és a kortársak által nyújtott minták követése utánpótlás révén,
- ✓ a gyermeki megfigyelés.

A gyermekeknél fel kell ébreszteni az alkotóképességet, amely szüntelenül fejlődik, változik, s ezáltal fejleszthető. Az alkotó tevékenység sokszorosán gazdaggá teheti a személyiséget, a pedagógus feladata a gyermekek motivációjának fenntartása, s az alkotó-alakító tevékenység feltételeinek a motiváció igényeihez való alakítása. Ily módon a gyermekek érdeklődéssel tevékenykednek, s tevékenységében a tanulás és a játék egyaránt megjelenik. Az alkotó tevékenység közben a gyermekeknek újabb igényei támadnak, s ezek következtében újabb produktumok készítenek, s érdeklődéssel alkossanak. Az új helyzetek, az új lehetőségek újabb igényeket eredményeznek, fokozzák a gyermekek érdeklődését és tevékenység iránti vágyát. (Kondacsné 1994) A pedagógusok feladata a gyermekek igényeinek megfelelő alkotási lehetőségek biztosítása, a nap minden időszakában. Arra kell törekedni, hogy a gyermekek bármikor hozzáférjenek az alkotáshoz szükséges eszközökhöz, körülményekhez, s ezáltal kielégítsék az önkifejezés iránti igényüket.

A nevelési folyamat lényeges eleme az egészséges életmódra nevelés, azon belül a testnevelés. A bölcsődei és az óvodai nevelés során az egészséges életmód alakítása azt jelenti, hogy kialakul a kisgyermek igénye a személyi és környezeti higiéniára, a mozgásos életmódra, az egészséges táplálkozásra és kulturált étkezésre, az egészséget károsító magatartásformák elkerülésére, egy adott élethelyzetben az egészségesebb megoldás választására, a másokon való segítségre. Az egészségvédő és egészségfejlesztő ismeretek átadását a gyermek értelmi szintjéhez igazított módszerekkel kell végezni és az terjedjen ki a szabadidő különböző színtereire, a játékra, a sétákra, a kirándulásokra. A folyamat kulcsfigurája a kisgyermeknevelő és az óvónő, aki mintaadásával, tevékenységével, személyiségével nagyban befolyásolni tudja a gyermekek egészségmagatartásának kialakulását. Az egészséges életmódra nevelés, az egészségmegőrzés alapjainak lerakása szempontjából a 2-7 éves korosztály a legérzékenyebb. A szokások kialakítása ebben a fejlődési szakaszban a leghatékonyabb. A célok elérése érdekében fontos, hogy a jövő nemzedék nevelését végző pedagógusok megfelelő egészségmagatartással rendelkezzenek, ezáltal hitelessé téve magukat a gyermekek előtt. A rendszeresen sportoló pedagógus fontosabbnak tartja a testmozgás örömeinek átadását, mint aki nem végzi ezt a tevékenységet, ezáltal sikerebben tudja elérni a gyermekeknél a rendszeres testedzés megszerettetését. Az óvodai és bölcsődei testnevelés célja elsősorban a rendszeres testedzés megszerettetése, másodsorban a mozgáskészség és a motoros képességek fejlesztése. A célok megvalósításának eszköze a bölcsődei és óvodai testnevelés. A bölcsődében végzett tervezett testnevelés csupán 5-7 éve terjedt el a felsőfokú kisgyermeknevelés hatásként. Ennek ellenére a kisgyermeknevelők szívesen szervezik meg ezeket a foglalkozásokat. Az óvodában régi hagyománya van a testnevelés foglalkozások szervezésének, amelynek megjelenési formái a mindennapos testnevelés (naponta tartott 10-15 perc időtartamban) és a testnevelés (hetente egy vagy több alkalommal tartott 35-40 perc időtartamban). A változatos, érdekes és célirányos feladatokkal összeállított testnevelés foglalkozásokkal lehet elérni, hogy a gyerekek képességei fejlődjenek, megszeressék a rendszeres testedzést, ezt pedig azok a kisgyermekneveléssel foglalkozó pedagógusok tudják leghatékonyabban megvalósítani, akik maguk is részesei a sportnak. Ugyanakkor tisztában kell lenni minden kisgyermekneveléssel foglalkozó személynek, még azoknak is, akikhez nem áll közel a sport,

hogy a rendszeres testedzés elengedhetetlen az egészséges gyermekek nevelésében, s ezt a mindennapok tevékenységében meg is kell valósítani. A bölcsődei és óvodai testnevelés rendszeres megtartása elősegíti a gyermekek egészséges testi fejlődését, s utat mutat későbbi életszakaszok életviteléhez is.

A fentiekből következik, hogy a kisgyermek nevelésével foglalkozó szakemberekkel szemben nagy az elvárás a fenntartó és elsősorban a szülők részéről, amelynek csak akkor tud eleget tenni, ha megfelelő attitűddel rendelkezik a gyermekekhez és a különböző nevelési területekkel kapcsolatban.

2.2. A kutatás célja

Kutatásunk célja, megvizsgálni, hogy a felgyorsult világ, a megváltozott szülői és gyermeki magatartás által létrejövő nevelési környezethez milyen módon alkalmazkodtak a kisgyermek nevelésével foglalkozó pedagógusok.

Részcélként megvizsgálni:

- ✓ milyen mértékben tudják elfogadni a pedagógusok a mai kor gyermekét,
- ✓ alkalmaznak-e a gyermeki személyiség jobb megismerését szolgáló módszereket,
- ✓ milyen módszereket alkalmaznak a szülőkkel való együttnevelésben,
- ✓ milyen hajlandóságot mutatnak pedagógiai repertoárjuk megújításához,
- ✓ milyen attitűddel rendelkeznek az óvodapedagógusok az integrációval kapcsolatban,
- ✓ mennyire egységes vagy éppen különböző a véleményük az integrált neveléssel kapcsolatban a pedagógusoknak,
- ✓ Van-e különbség az óvodapedagógus és a kisgyermeknevelők véleménye között,
- ✓ milyen attitűddel rendelkeznek a pedagógusok a zenei nevelés kapcsolatban,
- ✓ milyen mértékben tartják fontosnak a testnevelést a kisgyermek körében,
- ✓ mennyire támogatják a gyermekek önálló alkotó tevékenységét.

A kutatási célok teljesülését az alábbi hipotézisek bizonyításával valósítjuk meg:

- ✓ Feltételezzük, hogy a kisgyermek nevelésével foglalkozó pedagógusoknak közel fele nem tudja teljes mértékben elfogadni a megváltozott nevelési környezetből érkező gyermekeket.
- ✓ Feltételezzük, hogy a pedagógusok inkább a megérzéseikre hagyatkoznak a gyermekek megismerésekor, minthogy tudományos módszereket használjanak.
- ✓ Feltételezzük, hogy a pedagógusok a beszélgetésen kívül nem alkalmaznak más módszereket a szülőkkel való együttnevelés során.
- ✓ Feltételezzük, hogy a pedagógusok nagy százalékban szívesen bővítenék pedagógiai repertoárjukat.
- ✓ Feltételezzük, hogy pozitív attitűddel rendelkeznek a pedagógusok az integrált neveléssel kapcsolatban.
- ✓ Feltételezzük, hogy a pedagógusok többsége elméletben egyetért az integrált neveléssel, de a gyakorlatban való megvalósítását már kevesebben vállalják.
- ✓ Feltételezzük, hogy a kisgyermeknevelők elfogadóbbak, mint az óvodapedagógusok.
- ✓ A kisgyermek nevelésével foglalkozó pedagógusok zenei végzettség tekintetében nem elég képzettek.
- ✓ Az egymástól eltérő rendszerességgel tartott spontán, illetve tervezett ének foglalkozások miatt a gyermekek nem kapnak egyforma zenei fejlesztést kisgyermekkorban.
- ✓ Kisgyermeknevelők és óvodapedagógusok hangszerismerete és hangszerhasználata megfelelő az intézményes kereteken belül tartott zenei foglalkozások megtartásához, kiegészítéséhez.
- ✓ Feltételezzük, hogy a pedagógusok fontosnak tartják a gyermekek testnevelését.
- ✓ Feltételezzük, hogy a pedagógusok támogatják a gyermekek alkotó tevékenységét.

2.3. A kutatás módszere, mintája

A hipotézisek bizonyítására írásbeli kikérdezést, zárt- és nyíltvégű kérdéseket, valamint 5 fokozatú attitúd skálát tartalmazó kérdőívet használtunk, amelynek eredményeit strukturált interjúkkal ellenőriztük. Az adatok felvétele 2014 őszén történt, kérdezőbiztosok (a kutatásban résztvevők) segítségével. A felvett adatokat a Statistica StatSoft 12.5.192.5 programmal dolgoztuk fel és számoltunk relatív gyakoriságot, alapstatisztikákat, s végeztünk összefüggés-vizsgálatokat.

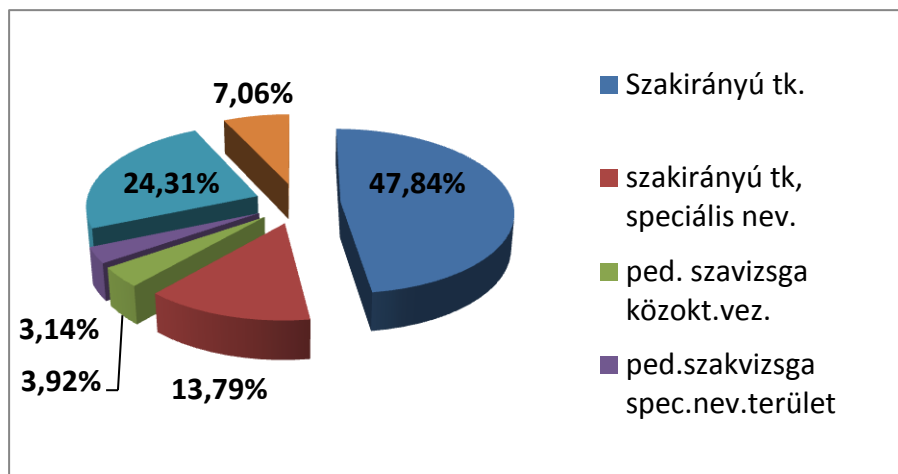
A kutatás alapsokaságát Sopron és vonzáskörzetébe tartozó bázis intézményekben dolgozó óvodapedagógusok és kisgyermeknevelők adták. A kérdőív esetében a rétegzett mintavétel során figyelembe vettük a pályán eltöltött éveket, a városok és falvak arányát. A mintavételi eljárás során 255 főt választottunk ki az alapsokaságból, akik mind nők voltak. A minta átlag-életkora $40,37 \pm 10,968$ év volt. A végzettség szerinti megoszlás alapján 9,41 % (2,35 % egyetemi 7,05 főiskola után egyetemi végzettség) egyetemi, 79,22 % főiskolai, 11,37 % középiskolai végzettséggel rendelkezett. A beosztás szerint 70,98 % óvodapedagógus, 29,02% kisgyermeknevelő (5,49% alapszakos, 23,53 % Felsőfokú szakképzéses) végzettségű. A minta 20,39%-a 1-5 éve van a pályán, 25,49 %-a 6-15 év között, 25,10 %-a 16-25 év között és 29,01 %-a 26 évnél régebben van a pályán. A pályán eltöltött évek alapján közel hasonló arányt értünk el a különböző időintervallumok között. A soproni dominanciát mutatott a települések szerinti megoszlása a mintának, ami megfelel az intézmények száma utáni arányoknak. 5,49 % megyeszékhelyen lakik, 80,39 %-a városban, 14,12 %-a falun él. A strukturált interjúk esetében véletlenszerű kiválasztással éltünk a kérdőívet kitöltő személyek közül (n=25), így annak megoszlása a kutatás szempontjából nem releváns.

2.4. Eredmények

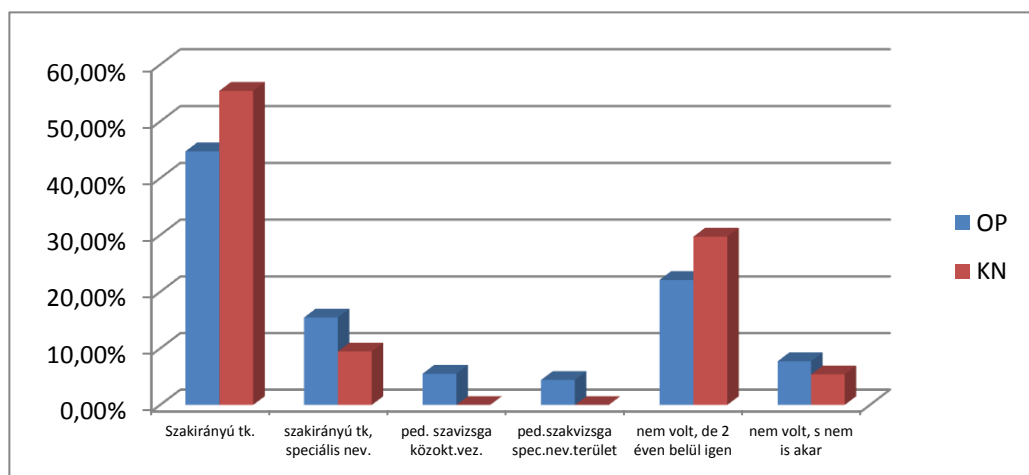
Kutatásunk bevezetéseként kíváncsiak voltunk, hogy a vizsgálatban résztvevők milyen igényesek szakmai munkájukra. Ezt a továbbképzéseken való részvétellel, illetve részvételi szándékkal mértük. Kellemes meglepetésként tapasztaltuk, hogy a pedagógusok 68,63 % -a

az elmúlt 5 évben valamilyen szakmai továbbképzésen részt vett, s 24,31 %-a a következő két évben szándékozik jelentkezni továbbképzésre. A szakmai továbbképzést elvetők aránya alacsony volt, 7,06 %. A kisgyermeknevelők (KN) és az Óvodapedagógusok (OP) összehasonlításában az OP-k nagyobb arányban vettek részt a továbbképzéseken (70,16 %), mint a KN-k (64,85 %). A szignifikáns különbséget a Tukey HSD teszt is igazolta, hiszen a $p > 0,030$ értéket adott. (1.; 2. ábrák)

1. számú ábra: A pedagógusok továbbképzésen való részvétele

2. számú ábra: A továbbképzéseken való részvétel beosztás szerinti megoszlása

3.4.1. A pedagógusok gyermekekről, szülőkről alkotott véleménye és a gyerekekkel kapcsolatos nevelési lehetőségek

A továbbképzések elősegítik a gyermekek jobb megítélését, s ezáltal hozzájárulnak a megfelelő nevelési módszerek megválasztásához. Napjainkban a gyermekek személyisége más, mint amit a korábbi években megtapasztalhattunk. A kutatásunk során megvizsgáltuk, hogy a pedagógusok hogyan ítélik meg a mai kor 0-5 éves gyermekét. Az állításokra adott válaszokat az 5 fokozatú skálán az 5-ös a teljes mértékig egyetérttek, az 1-s az egyáltalán nem értek vele egyet jelentette. A pedagógusok úgy gondolják, hogy a mai kor gyermeke nehezen tartja be a szabályokat ($3,56 \pm 0,152$), nincs rendszeresség az életében ($3,71 \pm 1,011$), a szülők nem állítanak elé követelményeket ($3,76 \pm 0,983$). Mindezek miatt a gyermek követelőző ($3,60 \pm 1,024$), nem kitartó ($3,16 \pm 1,082$), hamar megsértődik ($3,33 \pm 1,084$) és nehéz megnyerni a feladatok elvégzésére ($3,09 \pm 1,098$). Az utolsó állítás (nehéz megnyerni a feladatok elvégzésére) relatív gyakoriságát is vizsgálva a pedagógusok 43,8 %-a szerint lehet együtt dolgozni a gyerekekkel, de 45,5 %-a szerint nem lehet megnyerni őket a feladatok elvégzésére. Az előzőekben felsorolt viselkedési formák a rosszul felfogott szülői nevelés eredménye. Gombocz szerint a szülők amatőr nevelők (Gombocz 2008), éppen ezért nem tudatosan nevelik gyermekeiket, hanem érzelmeik határozzák meg tetteiket. A gyermekekkel kapcsolatban a pillanatnyi sikereket részesítik előnyben a hosszabb távú nevelési célok elérése helyett. Érdekes módon e negatív kép ellenére a megkérdezettek úgy gondolják a gyermekek együttműködők, hiszen a "gyermekek kevésbé együttműködők" kijelentéssel inkább nem értettek egyet a válaszadók. ($2,94 \pm 1,076$). A válaszok relatív gyakoriságát vizsgálva pontosabb képet kapva, a kutatásban résztvevők 45,4 %-a nem értett egyet az állítással, ellenben 38,4 %-a egyetértett azzal. Így elmondható, hogy a gyermekek nagyobb része együttműködő, de meghatározó részükkel nehéz együttműködni. A megkérdezett pedagógusok úgy gondolják, hogy a rájuk bízott gyermekek szeretetehesek ($3,98 \pm 0,998$), s a velük való törődést, kedveséget hamar meghálálják ($3,91 \pm 1,064$). A családjukban központi szerepet betöltő gyermekek az óvodában nyitottak a társaikkal szemben ($3,65 \pm 0,979$), ezt az állítást megerősítette az ellenkezőleg feltett állítás elutasítása ($2,47 \pm 0,979$). Hasonló eredményt kaptunk a gyermekek pedagógusokkal szembeni nyitottságáról is. A gyermekek a pedagógusokkal szemben is nyi-

tottak ($3,76 \pm 0,844$), ami feltételezi, hogy a pedagógusok tudnak hatni a gyermekekre, s könnyebben beszélnek meg velük a problémáikat. A fent említett tulajdonságok kialakulásában a pedagógusok mellett az egyik meghatározó tényező a szülő, akit meg kell ismernie a kisgyermek nevelésével foglalkozóknak. A pedagógusok tapasztalatai alapján napjainkban a szülők középpontba állítják gyermeküket, ami nem olyan nagy probléma, csak ugyanezt várják el a pedagógusoktól is ($4,01 \pm 0,934$), akiknek 15-25 ilyen gyerekre kell odafigyelni. Ennek ellenére a szülők elvárják a pedagógustól, hogy gyermekük minden, az intézményben eltöltött percéről beszámoljon a pedagógus. Ennek elmaradása több esetben konfliktushoz vezethet a szülő és a nevelők között. Érdekességként vizsgáltuk, hogy a szülők gyermekeik iránti nagy mértékű szeretete és a velük való törődés egyenesen arányos-e egymással. Az óvodapedagógusok és a kisgyermeknevelők is úgy látták, hogy nem abban a mértékben törődnek gyermekeikkel a szülők, mint ahogy szeretik őket ($3,47 \pm 0,922$). Talán ennek a kisebb mértékű törődésnek köszönhető, hogy a bölcsődébe, óvodába járó gyermekek szülei nem törekednek a rendszerességre gyermekeik életének megszervezésekor ($3,78 \pm 0,931$), nem követelik meg a szabályok betartását tőlük ($3,91 \pm 0,858$) és nem állítanak követelményeket gyermekeikkel szemben ($3,66 \pm 1,013$). Ezeknek az elvárásoknak való megfelelés folyamatos odafigyelést, következetes nevelést, s ezért nagy energia befektetést igényel a szülőktől. Hasonló okokra vezethető vissza az a megállapítás is, hogy a szülők nem vállalják fel a konfliktusokat gyermekeikkel ($4,02 \pm 0,891$), alávetik magukat a gyermekük akaratának ($3,90 \pm 0,531$), s így engedik, hogy gyermekük uralkodjon rajtuk ($3,94 \pm 0,847$). A szülők nem ismerik azokat a hatékony technikákat, amelyekkel fel tudja oldani a konfliktusokat, így az esetek nagyobb részében enged a gyermeknek, néhány esetben pedig hatalmi szóval pillanatnyilag megszünteti a konfliktust, de nem oldja meg, így az később újra előfordulhat. Probléma lehet, hogy a szülők neveléssel kapcsolatos ismereteiket informális tanulás útján, bulvárújságokból, filmekből, hasonló szituációba kerülő szülő társaktól szerzik meg. A fentiekből következik, hogy a gyermekek helyes életvitelre való nevelése az óvodára és a bölcsődére vár. Ezt a megnövekedett feladatot egyedül a pedagógus nem tudja megoldani, szüksége van a szülők együttműködésére. A vizsgálatban résztvevők úgy ítélték meg, hogy a szülők szívesen működnek együtt velük ($3,32 \pm 0,814$), és úgy gondolják, hogy viszonylag jól lehet velük kommunikálni

(3,30±0,930). A válaszok hitelességét bizonyítandó ellenkezőleg is feltettük az állításokat és azokat a pedagógusok elvetették (a szülőkkel a pedagógus nem könnyen kommunikál 2,74±1,008, a pedagógussal a szülők nem együttműködők 2,69±0,956). A fenti állítások vizsgálata során szignifikáns különbséget az óvodapedagógusok és a kisgyermeknevelők véleménye között csak „a gyermekek uralkodnak a szülőkön” (OP 3,86±0,874, KN 4,25±0,679, $p > 0,029$) illetve „a szülők alávetik magukat a gyermekük akaratának” állítások (OP 3,88±0,808, KN 4,11±0,761, $p > 0,009$) esetében találtunk.

Az előzőekben leírtak alapján megállapítható, hogy a szülői magatartásból fakadóan a gyerekek nevelése elsősorban az intézményekre hárul. Így a pedagógusok feladata megnövekedett, s ez a nevelési módszerek körültekintő alkalmazását teszi szükségessé, amely csak a rájuk bízott gyermekek alapos ismerete révén valósítható meg. A pedagógusok nagymértékben egyetértettek abban, hogy a rájuk bízott gyerekeket minél hamarabb meg kell ismerniük, tapasztalat útján (4,43±0,610), s ehhez legalább egy módszert kell alkalmaznia (3,80±0,868). E folyamat alatt a pedagógusok nem lehetnek előítéletesek (4,69±0,581), hanem egyformán minden gyermek felé szeretett kell sugározniuk (4,81±0,430). A nevelés során a pedagógusok nem értenek egyet a szigorú nevelői magatartással (2,60±1,036), ellenben úgy gondolják, hogy szabálykövetésre kell nevelni a gyerekeket (4,41±0,614), amelyet megértő magatartással érhetnek csak el (4,59±0,530). A gyerekek nevelését a pedagógus különböző feladatok kiadásával, a szabályok betartásával oldja meg elsősorban. A folyamat során a nevelő néha lehet engedékeny, s nem kell mindenáron elvégeztetni a feladatokat. Ezt igazolja, amikor a válaszadók nem értettek egyet a pedagógus „nem lehet engedékeny” (2,53±0,863), a „gyerekekkel a kitűzött feladatokat el kell végeztetni” (2,78±0,970) és a „minden gyermeknek részt kell vennie a foglalkozásokon” (2,20±0,902) állításokkal. Továbbá a pedagógusok úgy gondolják, hogy ha a szituáció úgy kívánja, akkor lazíthatnak a szabályokon (3,96±0,680). Ez a felfogás megegyezik napjaink pedagógiai trendjével a bölcsődékben és az óvodákban. A nevelési folyamat során a pedagógusok szerint a kisebb gyerekekre jobban oda kell figyelni, több törődést igényelnek (3,38±1,116). A nehezen nevelhető gyermekek esetében fontosnak tartják, hogy azokat minél előbb szakemberhez irányítsák (4,14±0,851), s így könnyebben tudnak velük a csoportban foglalkozni (3,69±0,985), hiszen a szakember instrukciói alapján sikere-

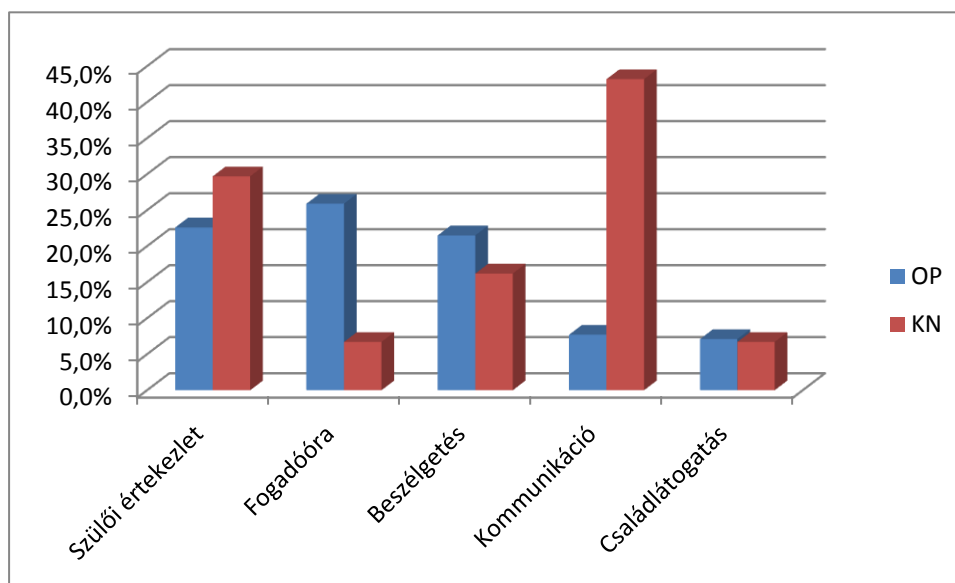
sebben tudják megvalósítani az inkluzív nevelést. A vizsgálat során kettőséget mutattak a pedagógusok, hiszen egyrészt egyetértettek, hogy az SNI-s gyerekeket a csoportban kell nevelni többségi társaikkal ($3,69 \pm 0,985$), de másrészt azzal is egyetértettek, hogy az SNI-s gyerekekkel külön kell foglalkozni ($3,96 \pm 0,951$). Valószínű, hogy a válaszok e kettőségének hátterében a fogyatékoság különböző mértékű figyelembe vétele állhatott. E kérdéskörrel a későbbiekben bővebben fogunk foglalkozni. A nevelési felfogásban és a gyerekekkel való bánásmódban nem találtunk szignifikáns különbséget a kisgyermeknevelők és az óvodapedagógusok között. A foglalkozásokon való részvétel szükségességét a KN-k kevésbé tartották szükségesnek ($1,76 \pm 0,620$), mint az OP-k ($2,34 \pm 0,922$). Itt szignifikáns különbséget találtunk az OP és KN felfogás között ($p > 0,007$). Az SNI-s gyermekek együttnevelésében is tapasztaltunk szignifikáns különbséget ($p > 0,020$), az OP-k nagyobb mértékben egyetértettek az együttnevelés szükségességével ($3,82 \pm 0,907$), mint a KN-k ($3,35 \pm 1,022$). A különbségek okai között egyértelműen a különböző korosztályok életkori sajátosságainak pedagógusok részéről történő figyelembe vétele állhat. A kisebb gyermekek figyelmének felkeltése nehezebb, az érdeklődésének fenntartása is nagyobb energia befektetést igényel a pedagógustól.

Az előzőekben említett nevelési elvek akkor valósíthatók meg könnyebben, ha a pedagógus összedolgozik a szülőkkel. A megkérdezett pedagógusok úgy gondolták, hogy a szülőkkel nem csak a problémák megbeszélésére kell koncentrálni ($1,90 \pm 0,722$), hanem egyéb területekről is szükséges beszélni, amely csak a szülők megismerése után ($4,26 \pm 0,567$) valósítható meg. E beszélgetések során a pedagógus információkat gyűjthet a rábízott gyermek szokásairól, viselkedési normáiról, a család nevelési felfogásáról stb.. Több esetben akár tanácsokkal is elláthatja a szülőket, amennyiben ők ezt igénylik. A pedagógusok a megismerés egyik lehetőségének a családlátogatást tartják ($3,89 \pm 1,028$). Nem értenek egyet a nevelők abban, hogy a szülőkkel nehéz jó kommunikációt kialakítani ($2,72 \pm 1,095$), s úgy vélik a szülők legnagyobb része segítőkész a problémák megoldásában ($3,68 \pm 0,829$), ellenben nem tudták eldönteni, hogy ez a szülői önértzetesség miatt nehézségekbe ütközhet e problémák megoldása ($3,03 \pm 0,999$). A megkérdezettek nem érzik, hogy a szülők arrogánsak lennének velük szemben ($2,36 \pm 0,915$). A szülőkkel való jobb kommunikáció kialakításának egyik legjobb eszköze lehet a több alkalommal rendezett csoportrendezvény, ezzel az állítással nagymértékben

egyértették a megkérdezett pedagógusok ($4,21\pm 0,820$). A csoportrendezvények során a gyerekek és a szülők is más szituációkban találkozhatnak a pedagógusokkal, amely elősegíti a mélyebb megismerést. Az óvodapedagógusokat és a kisgyermeknevelőket összehasonlítva szignifikáns különbséget e kérdéskörben két alkalommal találtunk. A KN-k kevésbé értnek egyet abban ($1,61\pm 0,738$), hogy a szülőkkel csak a problémák megbeszélésére koncentráljanak, mint az OP-k ($2,00\pm 0,718$) ($p>0,007$). A KN-k a családlátogatást is fontosabbnak tartják ($4,30\pm 0,907$), mint az OP-k ($3,71\pm 1,013$) ($p>0,003$).

A pedagógusok a szülőkkel való sikeres együttnevelés módszerei közül a szülői értekezletet (24,7%), a fogadóórát (20,4%), a beszélgetést a szülőkkel (20%), a kommunikációt (18%) és a családlátogatást (7,1%) részesítik előnybe. A KN-k és az OP-k e tekintetben nem egyformán ítélték meg az alkalmazott módszerek mértékét. A különbséget a 3. ábrán szemléltetjük.

3. számú ábra: A szülőkkel való együttnevelés módszerei beosztás szerinti megoszlás

Az 3. ábrán látható, hogy a KN-k a szülői értekezletet tartották fontosnak, az OP-k a inkább a személyesebb kommunikációt a fogadóórát részesítették előnyben a szülőkkel való együttnevelés során. Érdekes, hogy a kisgyermeknevelők a kommunikációt nagy mértékben fontosnak tartották.

A fenti feladatok minél magasabb színvonalú ellátását a különböző szakmai továbbképzéseken való részvétellel látják biztosítva a megkérdezett pedagógusok, hiszen a nyílt végű kérdésfeltevések eredményénél ezt a módot adták meg a legtöbben (54%). A szakmai továbbképzések témái között szerepeltek a különböző pedagógiai irányzatok megismerése, pszichológiai témájú továbbképzések, valamint a különböző nevelési területek alaposabb megismerését szolgáló továbbképzések. A kutatás eredményeiből következik, hogy a pedagógusok elfogadják a gyermekek megváltozott magatartását, amely sok esetben a szülői nevelési elvek következménye. Ehhez az új helyzethez adaptálják nevelési módszereiket, amelyben a megengedő, de következetes nevelést érvényesítenek. Ezt az elvet szeretnék a szülőkkel is megismertetni, amit a megfelelő kommunikáció kialakításával tudnak elérni.

3.4.2. A fogyatékkal élők és többségi társaik együttnevelésével kapcsolatos pedagógusi attitűdök eredményei

A fogyatékkal élő gyermekek és többségi társaik együttnevelésével egyetértettek a pedagógusok, hiszen e kijelentésre felkínált 5 fokozatú attitűd skála (1 egyáltalán nem értek egyet, ... 5 teljes mértékig egyetértek) a $3,49 \pm 0,841$ értéket mutatott. Ha a pedagógus csoportokat külön vizsgáljuk, akkor sem mutatkozott lényeges különbség az óvodapedagógusok (OP) ($3,49 \pm 0,841$) és a kisgyermeknevelők (KN) ($3,5 \pm 0,833$) válaszai között, de még statisztika alapján sem találtunk szignifikáns különbséget. A kontrollkérdés is alátámasztotta az előbbi eredményeket. A pedagógusok nem is tartották szükségesnek, hogy speciális intézménybe kerüljenek a sajátos nevelési igényű gyermekek. Egyértelműen elutasították a szegregációt az óvodapedagógusok ($2,79 \pm 1,063$) és a kisgyermeknevelők ($2,78 \pm 0,974$) is, pedig köztudott, hogy az együttnevelési forma jobban megterhelheti a pedagógusokat, több odafigyelés, csoporton belüli differenciálás szükséges. Továbbá az sem utolsó szempont, hogy a hibás integráció inkább árt, mint használ a sajátos nevelési igényű gyermekeknek, és ha sok negatív benyomás éri, sérülhet még a személyiségük is.

A fenti véleményeket tovább pontosítja, hogy a pedagógusok szívesen is dolgoznának integráló csoportban. Az állítással, hogy „nem szívesen dolgoznék integráló csoportban” a vizsgált

pedagógusok nem értettek egyet ($2,75 \pm 1,106$). A csoportok külön vizsgálatánál az óvodapedagógusok nyitottságát jobban tükrözték a válaszok ($2,61 \pm 1,055$), hiszen ők nagyobb mértékben nem értettek egyet az állítással, ami bizonyította, hogy ők szívesebben vállalják az integrációval kapcsolatos feladatokat. A kisgyermeknevelők ($3,13 \pm 1,156$) inkább egyetértettek az állítással, ami arra utalt, hogy nem szívesen dolgoznának integráló csoportban. A különböző vélemények szignifikáns különbségét a matematikai statisztika is igazolta ($p=0,0239$, $p>0,05$). Mint említettük az együttnevelés sok többlet feladattal jár együtt, melyhez olyan rugalmas rendszert kell kialakítani csoportokban, mely igazodik az egyén szükségleteihez, életkori és egyéni sajátosságaihoz, fejlődési üteméhez. Lehet, hogy ez a rugalmasság jobban, könnyebben megvalósítható az óvodák mindennapi életében. A pedagógusok szerepének a felelősségének felértékelődéséről is beszélhetünk. Meghatározó, hogy a pedagógus képes legyen igazodni a gyermeki szükséglethez és ezt oly módon tegye, hogy fejlesztő hatásával a gyermeki szükségletekre építsen, az egyéni igényekhez igazodjon. Az egyénre szabott módszerek, eszközök, valamint az eltérő idejű tanulás, mind az óvodai, mind a bölcsődei tanulás jellemzői. A nevelésnek magába kell foglalnia a differenciálást, hogy a személyiség saját útját bejárva képes legyen fejlődni, és a fejlesztés nem azt jelenti, hogy felzárkóztatjuk a gyermekeket egy átlagszintre, hanem azt, hogy mindenki a maga módján, a maga ütemében, a maga képességei szerint a lehető leginkább tudjon kibontakozni, fejlődni. A befogadó nevelés alap gondolata jobban megmutatkozott az óvodapedagógusok körében, mint a kisgyermeknevelőknél, akiknél szükséges jobban megerősíteni a fenti gondolatokat, hiszen a kisgyermeknevelésben is „benne van” a másság jelenléte és természetessége az egyénhez igazított fejlesztés és nevelés.

A pedagógusok határozottan egyetértenek ($4,55 \pm 0,728$), hogy az integráló bölcsődei és óvodai csoportok létszáma 25 fő alatt legyen. Az óvodapedagógusok nagyobb mértékben gondolták ($4,66 \pm 0,692$), hogy az integráló óvodai csoport létszáma 25 fő legyen. Ennek oka lehet, hogy napjainkban az óvodai csoportok túlterheltek, ezért ha sajátos nevelési igényű gyermek is nevelkedik a csoportszobában, akkor a kisebb csoportlétszámokban lehet csak hatékony munkát végezni. A kisgyermeknevelők ($4,383 \pm 0,738$) kevésbé érzik annyira ezt a problémát, mivel a bölcsődei életben ritka az ennél magasabb csoportlétszám.

Az együttnevelésre, ha kismértékben is, de alkalmasnak tartották magukat a pedagógusok. Ugyanis arra az állításra, hogy „birtokában vagyok annyi és olyan pedagógiai tapasztalatoknak, ismereteknek, hogy képes vagyok a különböző nehézségekkel rendelkező gyermekek nevelésére” a megkérdezett óvodapedagógusok ($3,27 \pm 0,815$) és a kisgyermeknevelők ($3,16 \pm 1,044$) kismértékben, de pozitív választ adtak. A pedagógiai elméleti tudás és az ezzel kapcsolatos gyakorlati tapasztalatok hiánya valóban nehezítheti a pedagógusok válaszájuk pozitívabb hozzáállását. Fontos tényező a magabiztos tudás, mert a sikeres integrációnak az egyik fontos feltétele a tájékozottság, az ismeretek megfelelő szintje, ennek hiánya összefügghet az elfogadás nehézségeivel, hiszen amit nem ismerünk pontosan, azt fenntartással fogadjuk (Gönczi – Perlusz, 2002).

Az integrációval, együttneveléssel kapcsolatos ismeretek hiánya jelentkezik a további értékeléseknél is. Arra az állításra, hogy „szívesen részt vennének olyan továbbképzésen, ahol bővíthetném módszertani ismereteimet e témában”, a pedagógus mindkét csoportjánál egyetértés van. Az óvodapedagógusok ($3,98 \pm 0,881$) és a kisgyermeknevelők ($3,76 \pm 1,111$) jelentkeznének továbbképzésre, ismereteik bővítésére az együttneveléssel kapcsolatosan. Ismerjük, hogy a befogadó pedagógus többnyire nehéz helyzetben van, mert tanulmányai során jószerint alig hallott az integrációról, ezért is érzi szükségességét annak, hogy e területen tudását bővítse. Félig nyert ügyünk volna, ha a befogadó pedagógus jártas volna a differenciálás pedagógiájában, ez ugyanis az inkluzív pedagógia kulcsa és alappillére. Az integrált nevelés számos olyan képességet és tulajdonságot kíván meg a pedagógusoktól, melyek kialakítása a pedagógusképzés, illetve továbbképzés feladata. A képzéseknek a gyakorlatra is kiható pozitív változásai feltételekhez köthetők, az információk és tanácsok tartalma a pedagógusok ténylegesen aktuális kérdéseinek és szükségleteinek feleljenek meg. A résztvevő pedagógusok aktivitását a gyakorlatra orientált tanulás formájában követeljük meg, azaz saját helyzetükre vonatkoztassák és alkalmazzák is azokat.

Ha a tudásuk bővülne, akkor „bármilyen sérüléssel rendelkező – a szakértői bizottság által – integrálhatónak ítélt gyermeket” is szívesebben vállalnának pedagógusok. A szakmai továbbképzés hiányából fakadó tudás, ismeret és a tapasztalat hiánya indokolja, hogy az óvodapedagógusok ($2,96 \pm 0,944$) nem vállalnának bármilyen sérült gyermekeket. A kisgyermekneve-

lők esetében pozitívabb képet kaptunk befogadás területén, de még az sem érte el a kívánt mértéket. ($3,35 \pm 0,633$) A pozitív folyamatok támogatásához szükségét érezzük az e témában szervezett továbbképzések számának növelését illetve a szakértői bizottságokkal való együttműködések erősítését. A befogadó pedagógusok kooperativitása, a sajátos nevelési igényű gyermekek sikeres fejlődése érdekében speciális szakemberekkel együttműködni tudása mutatkozik meg a vizsgálatban, hiszen az óvodapedagógusok ($3,95 \pm 0,815$) és a kisgyermeknevelők ($3,783 \pm 0,761$) is egyetértenek az együttműködés fontosságával. Több kérdés csoportban vizsgáltuk és rákérdeztünk az együttnevelés előnyeire és hátrányaira. Nehéz feladat volt, hiszen mindennek van előnye és hátránya is. Mi a kérdéseink során arra fókuszáltunk, hogy kinek a szempontjából vizsgáljuk a dolgot. A sajátos nevelési igényű gyermek oldaláról közelítve azt feltételeztük, hogy a gyermek megtanulhatja, hogy ő kicsit más. Különböző konfliktuskezelő stratégiákat sajátít el, társadalmilag elfogadottabb magatartást tanul meg, fejlődik az alkalmazkodóképessége, szocializációja magasabb szintet ér el. A többségi gyermek szempontjából vizsgálva az együttnevelést, pozitív hatásként értékeljük, hogy a többségi gyermek életébe beépülhet a másság tapasztalata, kialakulhat az empátia, segítőkészség és megtanulhatja a toleranciát. Továbbá fejlődhet az alkalmazkodóképessége, az önértékelődése felerősödik és elfogadóvá válhat. A pedagógusok vállalják és törekszenek az együttneveléssel kapcsolatos feladatok megoldására, látják és remélik a jó hatásait. A vizsgált csoportjaink összecsengő véleménye szerint nem egyértelmű, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek jó hatással lehetnek a közösség alakulására ($3,16 \pm 0,864$). De az integrált nevelés megkönnyíti a sajátos nevelési igényű gyermekeket a társadalmi beilleszkedésbe ($3,93 \pm 0,695$). Azt gondolják, hogy a sajátos nevelési igényű és többségi gyermekek gazdagítják egymás személyiségét ($3,83 \pm 0,853$) és az együttnevelés nem jelent hátrányt a tehetséges gyermekek fejlődésére sem.

A folyamatos párbeszéd, a kapcsolat fontos feltétele a sikeres együttnevelésnek. A szülők szerepe kiemelkedő az integrációs folyamatban. Rájuk kell számítani a beilleszkedés szintjének, a sikerek és kudarcok folyamatos megfigyelésének szempontjából, ők alkotják az összekötő elemet a befogadó pedagógus és a gyermek között. Továbbá ők azok, akik folyamatos segítségükkel, a gyermekkel töltött napi együttlét során elősegítik annak egyenletes fejlesz-

tését, s az óvodában és bölcsődében tapasztalt nehézségek csökkentését biztosíthatják. A pedagógusok úgy gondolják, hogy még az aggályoskodó szülőket is meg tudják győzni az együttnevelés helyességéről ($3,61 \pm 0,741$). Az előzőekből következően nem volt meglepő, hogy a kutatásban feltételezett állításunkkal, hogy „nehezebb a sajátos nevelési igényű gyermekes családokkal együttműködni, mint a többségiekkel” az óvodapedagógusok ($2,86 \pm 1,004$) és a kisgyermeknevelők ($2,70 \pm 0,961$) sem értettek egyet. A pedagógusok nem érezték különbséget a sajátos nevelési igényű és a többségi szülők magatartása között. A pedagógusok tudják annak fontosságát, hogy napi kapcsolatban álljanak a szülőkkel, teljesen mindegy, hogy sajátos nevelési igényű vagy többségi.

Az általános vélemények, s így kutatásunk feltételezése szerint is a sajátos nevelési igényű gyermek az irányított tevékenységek alatt jelentős gondot okoz a pedagógusoknak. Ezt az állításunkat nem tudták sem megerősíteni, sem cáfolni a pedagógusok. Az óvodapedagógusok ($2,9 \pm 0,915$) és a kisgyermeknevelők ($3,15 \pm 0,988$) sem tudták eldönteni, hogy számukra nehézséget okoz vagy sem ebben a szituációban a gyermek. Ellenőrzésképpen más formában is feltett kérdésre: „az integráló csoportokban a különböző nevelési területek fejlesztése nem jelenthet gondot” hasonló eredményt kaptuk. Ellenben, ha a válaszok átlaga mellett az óvodapedagógusok ($3,11 \pm 0,871$) és a kisgyermeknevelők ($3,13 \pm 0,747$) válaszainál megvizsgáltuk a relatív gyakoriságot, akkor a válaszadók 1/3-a egyetértett az állítással. Ez pozitívabb képet jelent, mint ha csak az átlagot vesszük figyelembe. Mindezek ellenére úgy véljük, hogy a nem megfelelő személyi - és tárgyi feltételek mellett valóban nem lehet, vagy nehézkes integrálni sajátos nevelési igényű gyermekeket, ami sajnos Magyarországon jellemző az integráló intézményekre. Mi is úgy tapasztaltuk, hogy e téren még sok feladat vár az e területen dolgozókra.

Az egyes nevelési területek vizsgálata során azt tapasztaltuk, hogy nem volt nagyobb különbség. A pedagógusok úgy gondolják, hogy nem jelent nagyobb problémát a különböző nevelési területeken az együttnevelés. A kisgyermeknevelők egy kicsit elfogadóbbak, de ez igazából a relatív gyakoriságok vizsgálata során válik egyértelművé. A területenkénti arányokat az 1. táblázatban mutatjuk be.

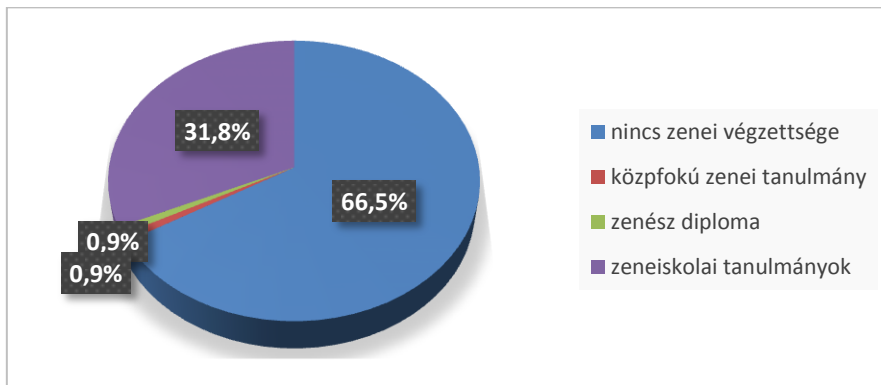
1. számú táblázat: Együttnevelési hajlandóság nevelési területeken

Beosztás	anyanyelvi nevelés		éneke-zenei nevelés		vizuális nevelés		testnevelés	
	átlag	elfogadás aránya	átlag	elfogadás aránya	átlag	elfogadás aránya	átlag	elfogadás aránya
Óvodapedagógus	2,53±0,8 46	57%	2,29±0,8 21	67 %	2,50±0,8 98	64 %	2,37±0,8 50	63 %
Kisgyermeknevelő	2,71±0,9 22	45 %	2,60±0,8 47	53 %	2,65±0,8 60	50 %	2,61±0,8 25	50 %
Összesen	2,57±0,8 70	54 %	2,35±0,8 33	64 %	2,52±0,8 86	55 %	2,41±0,8 46	60 %

3.4.3. Zenei neveléssel kapcsolatos pedagógusi attitűd

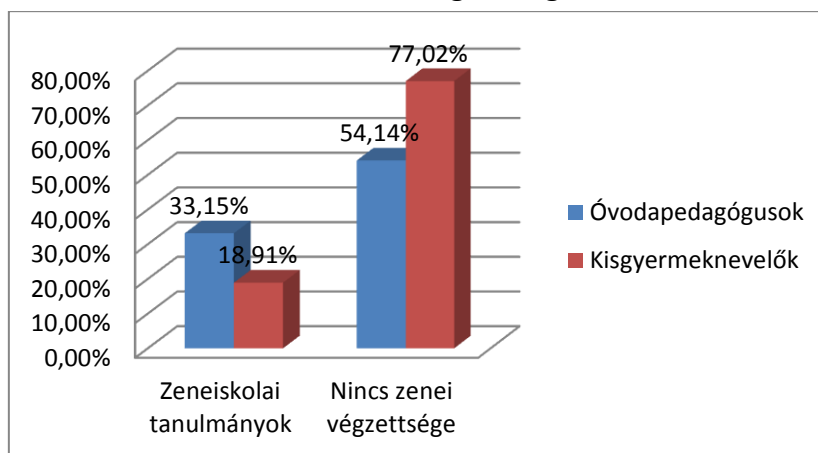
A kisgyermekkel foglalkozó pedagógusok zenével kapcsolatos attitűdje véleményünk szerint nagyban függ a gyermekkorban szerzett zenei képzettségtől és élményektől. Sajnos végzettség tekintetében kiábrándító eredményről számolhatunk be az adatok alapján. A megkérdezettek több mint felének semmifajta zenei végzettsége nincsen, zenei középfokú tanulmányokkal pedig kevesebb, mint egy százalék rendelkezik. Egy jól felépített, magas színvonalú, megfelelően kiválasztott módszerekkel megtartott zenei foglalkozáshoz pedig feltétlenül szükséges lenne zeneileg jól képzett pedagógusokra. Zeneiskolai végzettség tekintetében már jobb arányt mutatnak a kutatás eredményei, a megkérdezettek egy-harmada folytatott tanulmányokat legalább 4 évig olyan intézményi keretek között, ami a szolfézs órán elsajátított biztos zenei alapokon kívül valamilyen hangszeren való játék elsajátítását is jelenti. (4. ábra)

4. számú ábra: Zenei végzettség

A zenei végzettség tekintetében különbséget találtunk az óvodapedagógusok (OP) és a kisgyermeknevelők (KN) között. Az OP-k egy-harmada járt zeneiskolába, ellenben a KN-k kevesebb, mint 20 %-a. Sajnos a zenei végzettséggel nem rendelkezők aránya is sokkal rosszabb arányt mutat a KN-nél(80 %), mint az OP-knál (54,14%) (5. ábra)

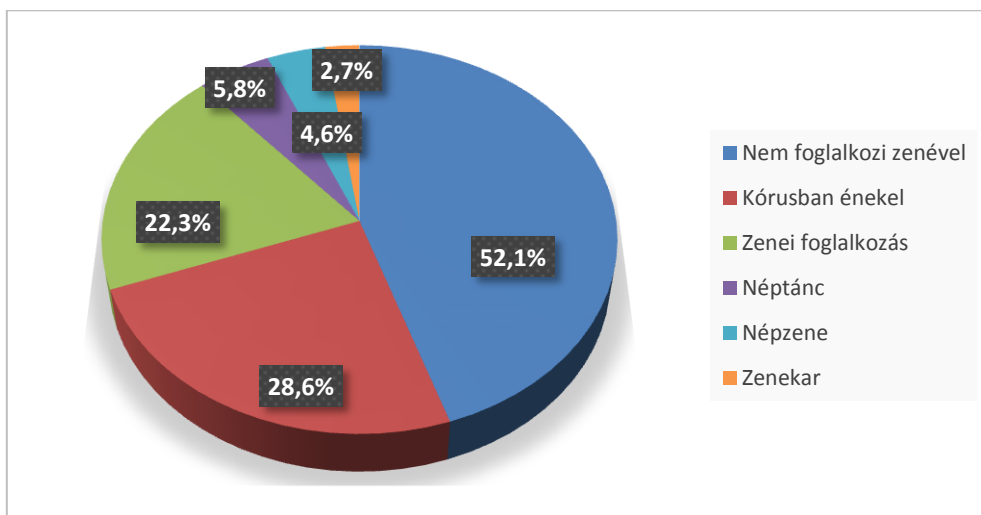
5. számú ábra: A zenei végzettség összehasonlítása

A vizsgálatból megállapítható, hogy a pedagógusok körében a mindennapos aktív zenei élmény igénye jóval meghaladja a zenei előképzettséggel rendelkezők számát. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a gyermekkori zenei képzettség ugyan nem feltétlenül vonja maga után a későbbi aktív zenélés igényét, de ahhoz jelentősen hozzájárul. Ugyanakkor a pedagógusok zene iránti igénye jóval nagyobb, messze meghaladja azok számát, akik már gyermekkori személyes zenei élményeket szerezhettek. A látszólagos pozitív kép ellenére

a megkérdezettek több mint fele egyáltalán nem foglalkozik zenével. Ez nagyon sajnálatos, és kifejezetten hátrányos a saját zenei fejlődésük, de még zenei képzettségük szinten tartása szempontjából is. Kórusban való éneklést, illetve zenei foglalkozást közel azonos százalékban, kicsit kevesebb, mint a megkérdezettek egy-harmada választja. Ezen kívül népzeneesként, illetve néptáncsal a megkérdezettek csupán 5-5%-a tölti szabadidejét, ami rendkívül kevés. Egyre kevesebb azon pedagógusok száma, akik gazdag repertoárral rendelkeznek a magyar néphagyományból származó dalkincsekből. Hangszeres zenészként zenekarba a válaszadók elenyésző része játszik csak. (6. ábra).

6. számú ábra: Szabadidőben való zenei tevékenység

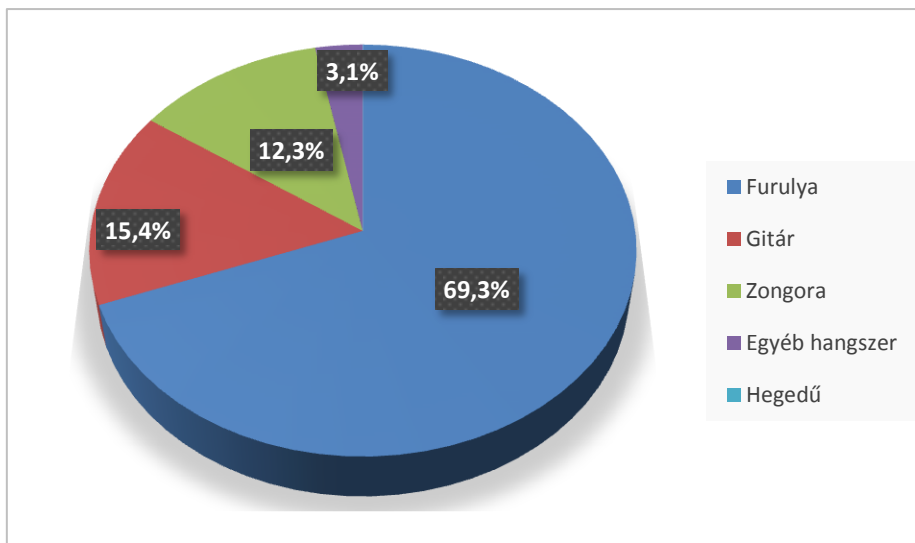

A hangszerek megismertetése, a rajtuk való játék nagyon fontos része az óvodai zenei nevelésnek. A hangszeren való játék rendkívüli szintet tud vinni a csoport életébe, s a pedagógus kreativitása, alkotókedve nagyban tudja befolyásolni annak hatékonyságát. A folyamat első lépése a pedagógus hangszeres tudása, s valószínűleg azt a hangszert ismerteti meg a gyerekekkel, amelynek tudását ő is birtokolja, s ebből kifolyólag gyakran használja is. A kutatásban résztvevő pedagógusok 97,24%-a játszik furulyán, ami bizonyosan annak köszönhető, hogy a képzés során ezzel a hangszerrel ismerkednek meg a hallgatók. Gitáron a megkérdezettek több mint egy ötöde (21,56%), klasszikus hangszerek közül zongorán 17,24%, hegedűn 3,13% játszik. Egyéb hangszert - citerát, klarinét, fuvolát 4.3% használ. A nagyfokú hangszerismeret miatt e kérdésnél nem vizsgáltuk az óvodapedagógusok és a kisgyermeknevelők közötti

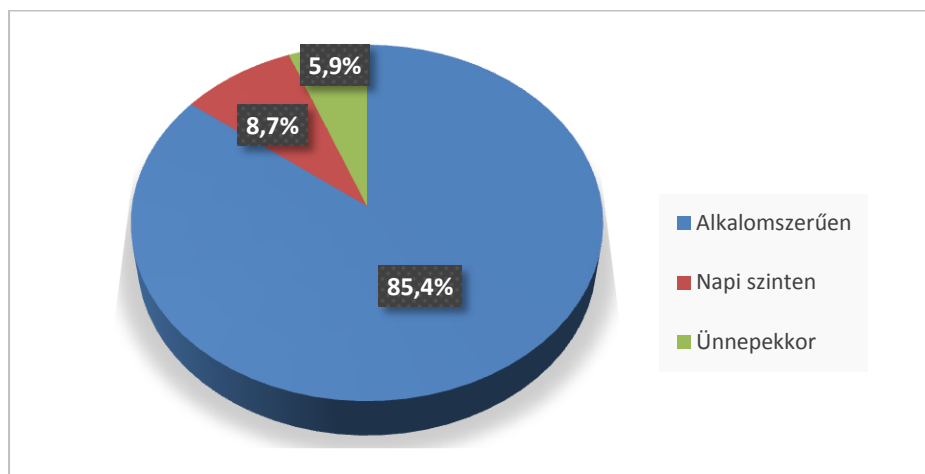
megoszlást. (7. ábra) A pedagógusok hangszerismerete alapfeltétele a hangszerhasználatnak. Kérdés volt, hogy a pozitív kép hatása érvényesül-e a hangszerek használatának gyakoriságában. A megkérdezett pedagógusoknak csak 8,62 %-a használt hangszert naponta.

A legtöbben 85,09 % alkalomszerűen, előre tervezett ének foglalkozáson, heti rendszerességgel adtak lehetőséget a hangszerek használatára. Alacsony (5,88 %) volt azok aránya, akik csak az ünnepek alkalmával zenélnek közösen a gyerekekkel. (8. ábra)

7. számú ábra: Hangszerismeret

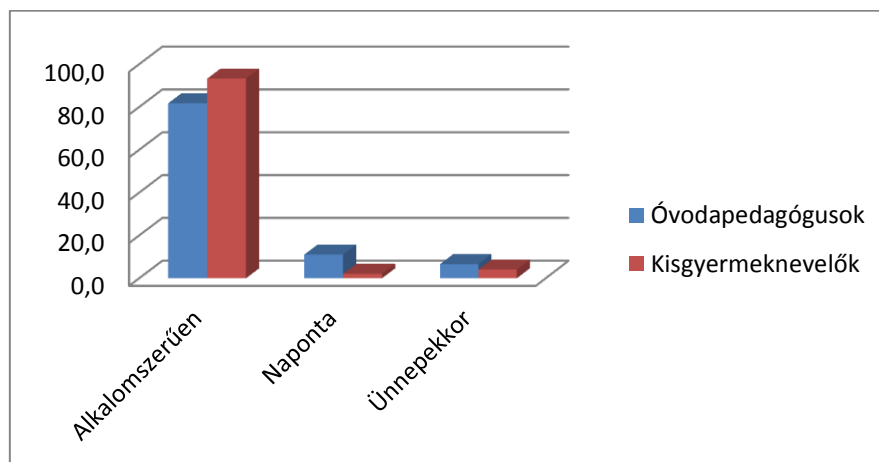

8. számú ábra: A hangszerhasználat gyakorisága a pedagógusok körében

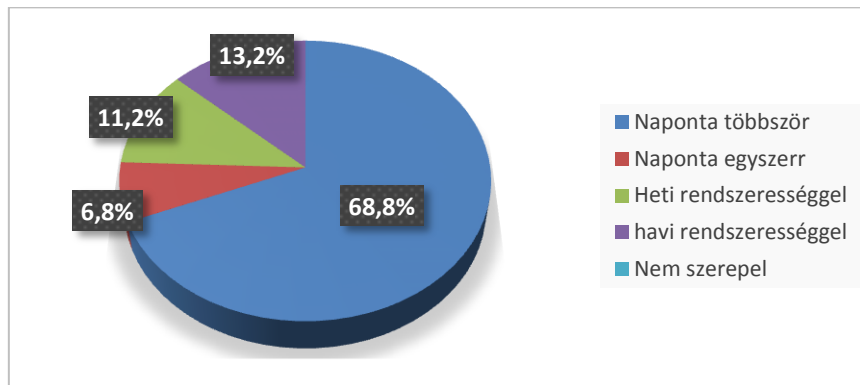
A hangszerek használatában az óvodapedagógusok és a kisgyermeknevelők között tapasztaltunk különbséget. A kisgyermeknevelők nagyobb arányban használtak alkalmoszerűen hangszert (93,24 %-a), mint az óvodapedagógusok (81,77%-a), s a különbség szignifikáns volt, mivel $P > 0,000$. A napi szintű hangszerhasználatban is nagyobb eltérést tapasztaltunk, de itt az óvodapedagógusok javára (11,05%). A kisgyermeknevelők 2,07%-a használt naponta hangszert. Az ünnepek alkalmával a különbség elenyésző volt (óvodapedagógusok 6,63 %, kisgyermeknevelők 4,05%). (9. ábra)

9. számú ábra: A hangszerhasználat gyakoriságának összehasonlítása

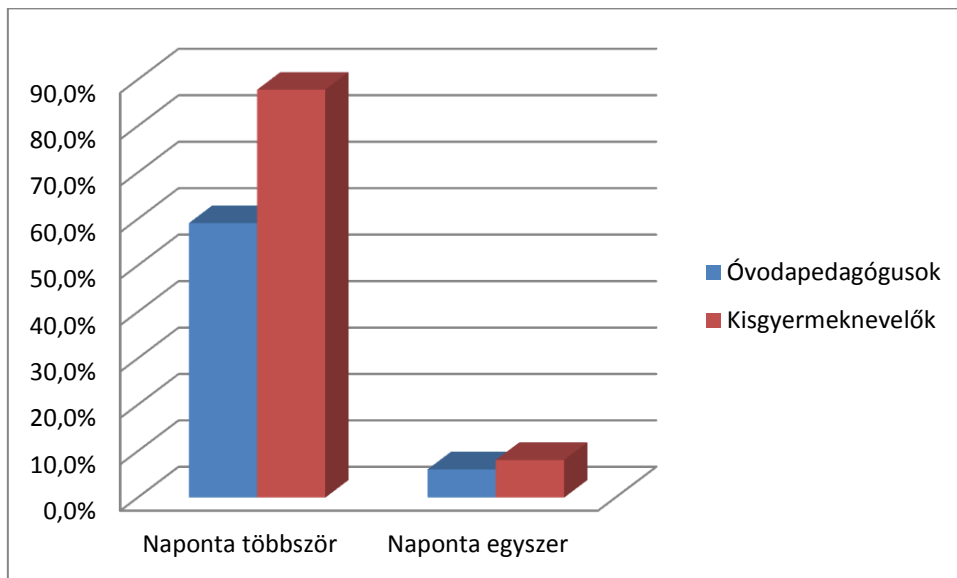
A mindennapos éneklés, a spontán helyzetek meglátása és kihasználása egyik legnagyobb lehetőség a pedagógus számára, hogy a zene által a gyermekek érzelmein keresztül a lelkük mélyére hasson. Ehhez azonban elengedhetetlen a pedagógus kreativitása, motivációja, beleérző képessége a játékba, az adott helyzetbe, szituációba. Az alkalmoszerű éneklés gyakorisága jelentősen meghatározza egy csoport zenéhez, zenei neveléshez, énekléshez való viszonyát. A kutatás pozitív eredményt mutat a spontán éneklés kezdeményezésének tekintetében, az eredmények alapján a megkérdezettek több, mint két-harmada (67,45%-a) naponta többször használja ki a spontán helyzeteket éneklésre. Közel azonos, ám alacsony azok aránya, akik naponta csak egyszer, hetente többször, illetve havonta 2-3 alkalommal énekelnek az alkalmoszerű éneklés lehetőségével. (10. ábra)

10. számú ábra: Alkalmoszerű éneklés gyakorisága

Összehasonlítás tekintetében nagy, szignifikáns ($P < 0.000$) különbség látható az eredmények tekintetében a különböző beosztású pedagógusok között. Míg az óvodapedagógusok (OP) több mint fele 59,12%-a, addig a kisgyermeknevelők (KN) 87,83%-a énekelget naponta többször a gyerekekkel. Kiegészítettebb az arány a naponta egyszeri alkalmakat vizsgálva, itt ugyanis az OP-k 6,08%-a, míg a KN-k 8,10%-a él ezzel a lehetőséggel (11. ábra).

11. számú ábra: Alkalmoszerű éneklés gyakoriságának összehasonlítása

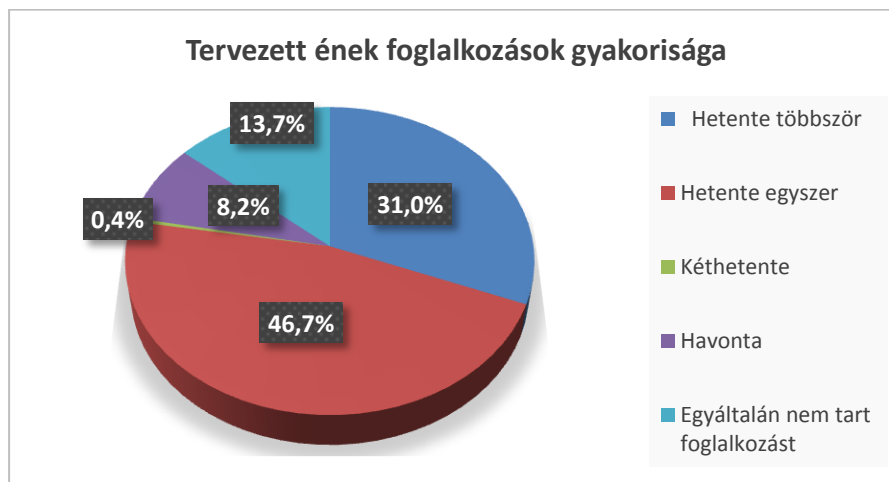

A mindennapos éneklés, a spontán helyzetek meglátása és kihasználása egyik legnagyobb lehetőség a pedagógus számára, hogy a zene által a gyermekek érzelmein keresztül a lelkük

mélyére hasson. Ehhez azonban elengedhetetlen a kreativitása, motivációja, beleérző képessége a játékba, az adott helyzetbe, szituációba. Az alkalmoszerű éneklés gyakorisága jelentősen meghatározza egy csoport zenéhez, zenei neveléshez, énekléshez való viszonyát. A kutatás pozitív eredményt mutat a spontán éneklés kezdeményezésének tekintetében, az eredmények alapján a megkérdezettek több, mint két-harmada (67,45%-a) naponta többször használja ki a spontán helyzeteket éneklésre. Közel azonos, ám alacsony azok aránya, akik naponta csak egyszer, hetente többször, illetve havonta 2-3 alkalommal élnek az alkalmoszerű éneklés lehetőségével. (12. ábra)

A tervezett zenei foglalkozások alkalmával van lehetőség a pedagógus számára, hogy a zenei képességeket, készségeket célzott didaktikai feladatokkal fejlessze, és az ezáltal létrejövő transzferhatások által más területekre is hatással lehessen. Ezen tervezett zenei foglalkozásokat a pedagógusok majdnem fele (46,66%) megtartja hetente egyszer, ettől kicsit kevesebben (30,98%) hetente többször. Ehhez képest elenyésző azok aránya, akik kéthetente, havonta, vagy esetleg egyáltalán nem tart foglalkozást. (12. ábra)

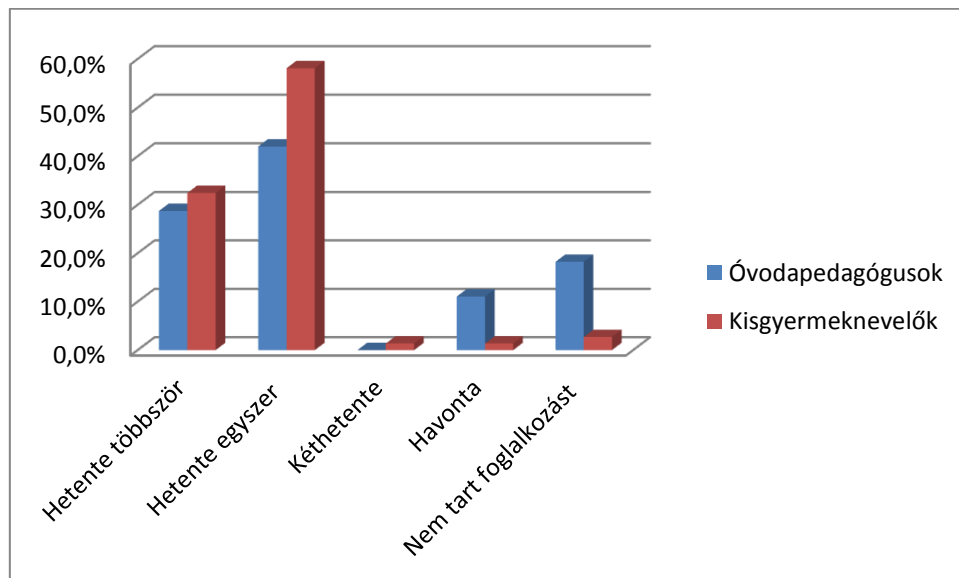
12. számú ábra: Tervezett ének foglalkozások gyakorisága

A különböző képzettségű pedagógusok összehasonlítása alkalmával, mindkét csoportnál a heti egyszeri zenei foglalkozás a leggyakoribb, ám más aránnyal. Ehhez viszonyítva nagy az aránytalanság a havonta, illetve az egyáltalán nem tart válasz esetében, az óvodapedagógu-

sok válaszaik rendkívül magasak, ami további kutatásra is alkalmas. Hetente többszöri válasznál az arány kiegyenlített, az óvodapedagógusok 28,73%-a a kisgyermeknevelők 32,43%-a tart tervezett foglalkozást. Hetente egyszeri válasznál eltolódott az arány a kisgyermeknevelők felé, míg az óvodapedagógusok 41,99%-a, addig a kisgyermeknevelők 58,10%-a választotta ezt. A válaszadók elenyésző része tart kéthetente foglalkozást (óvodapedagógusoknál 0%, kisgyermeknevelőknél 1,35%). Ebből arra következtethetünk, hogy a pedagógusok a heti rendszerességgel ismétlődő foglalkozást tartják legmegfelelőbbnek. Egyáltalán nem tart foglalkozást az óvodapedagógusok 18,23%-a, ami sajnos rendkívül magas arány, hiszen ebben az életkorban nagyon fontos, és hasznos lenne ez a fajta foglalkozástípus a gyermekek számára. Ehhez képest a kisgyermeknevelőknek csak 2,70%-a nem tart tervezett ének foglalkozást. (A különbség szignifikáns volt, mivel $P < 0.002$) (13. ábra)

13. számú ábra. Tervezett ének foglalkozások gyakoriságának összehasonlítása

Az ének-zene foglalkozások alkalmával a pedagógusok különböző zenei képességeket, készségeket fejlesztenek - hallás, ritmuskészség, zenei improvizáció, zenehallgatás, zenei formaérzék, ezen kívül pedig más komplex hatás elérését is lehetséges – énekes népi játék komplex személyiségfejlesztő hatása, illetve a flow élmény elérése.

Ezek közül melyiket mennyire tartják fontosnak a pedagógusok, az alábbi értékelő kérdés vizsgálatával kaptunk választ. Az 5 fokozatú skálán 1 az egyáltalán nem ért egyet, 5 a teljes mértékig egyetért volt.

Az összes megkérdezett körében legfontosabbnak a ritmusfejlesztést (4,47±0.846), a zenei hallásfejlesztést (4,43±0,695), és a zenehallgatás képességének fejlesztését (4.28±0,580) tartják. Kevésbé, ám szintén lényegesnek tartják a zenei formaérzék fejlesztését (3.99±0,752) a zenei improvizációt (3.76±0,846), illetve az énekes népi játékot (3.56±1,425). Legkevésbé a flow élményt tartják fontosnak, de ennek értéke is (3.52±1,058). A két csoport külön-külön lévő összehasonlításánál is hasonló eredményeket kaptunk, mint a teljes megkérdezettek körében. Az eredmények közti különbség szignifikáns volt, mivel $P < 0.003$ (10. ábra)

2. számú táblázat Az ének-zenei foglalkozások során a különböző fejlesztendő területek fontossági sorrendje

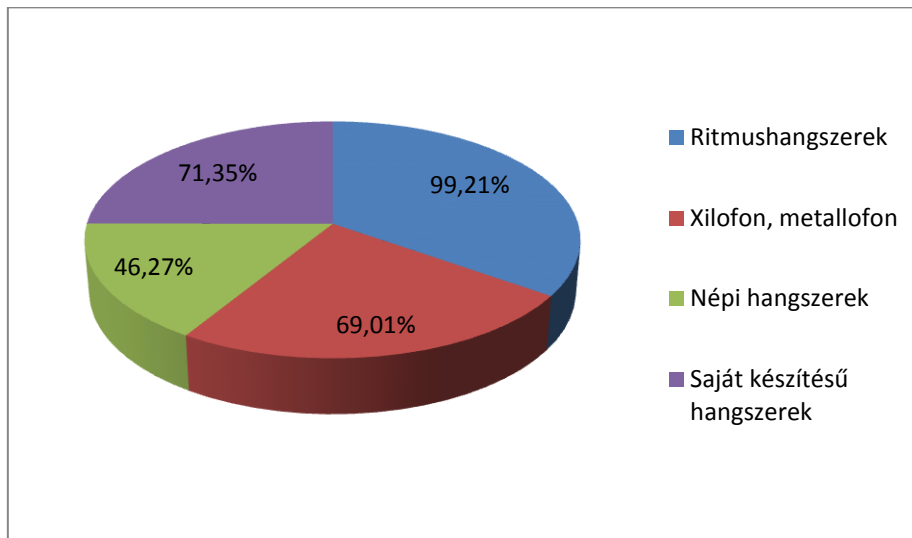
	Összes	Std. Dev	Mean Óvoda- pedagógusok	Std. Dev	Mean Csecsemő- , kisgyermek- nevelő	Std. Dev
zenei improvizáció	3.76	0.846	3.85	0.723	3.53	1.080
ritmusérzék	4.47	0.580	4.46	0.591	4.46	0.535
zenehallgatás	4.28	0.580	4.35	0.574	4.11	0.523
zenei formaérzék	3.99	0.752	4.11 szignifikáns	0.709 szignifikáns	3.68 szignifikáns	0.812 szignifikáns

	Összes	Std. Dev	Mean Óvoda- pedagógu- sok	Std. Dev	Mean Csecsemő- , kisgyer- mek- nevelő	Std. Dev
zenei hal- lás- fejlesztés	4.43	0.695	4.48	0.687	4.36	0.758
énekes népi játék	3.56	1.425	3.60	1.597	3.50	0.813
flow él- mény	3.52	1.058	3.46	1.056	3.62	1.065

A zenei kreativitás megvalósításának egyik feltétele a csoportban megtalálható hangszerek mennyisége, illetve azok használatának lehetősége. Ezeknek a hangszereknek a használata lehetőséget nyújt arra, hogy ne csak a pedagógus, de a kisgyermek is használhassa, ezáltal saját tapasztalata révén élményekhez juthasson. A gyermekek bevonása a hangszerek használatába színesebbé, változatosabbá teheti a foglalkozásokat, és a zenei nevelésen túl a finommotorikai mozgást is nagymértékben fejleszti. Ritmushangszerek alatt a fapálcáktól a csörgőkön át a rumbatökon, cintányéron, triangulumon át a dobok sokféle fajtáját értjük. Népi hangszerek a sípok, népi furulyák, körtemuzsikák, köcsögduda stb. Saját készítésű hangszerek pedig termésekből, természetes anyagokból, vagy éppen újrahasznosításként hulladékból készült hangszerek.

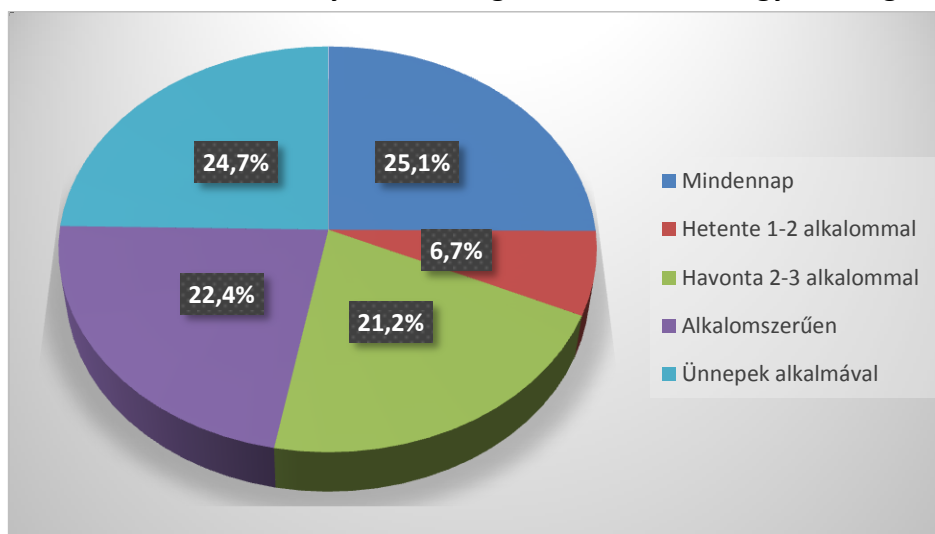
Ritmushangszerek (99,21%), saját készítésű hangszerek (71,35%) szinte minden csoportban megtalálhatóak, ami rendkívüli jó arány. Xilofon, metallofon is nagy számban fellelhető (69,01%). Népi hangszerek is a megkérdezettek csaknem felénél megtalálható (46,27%). (14. ábra)

14. számú ábra: Csoportban megtalálható hangszerek

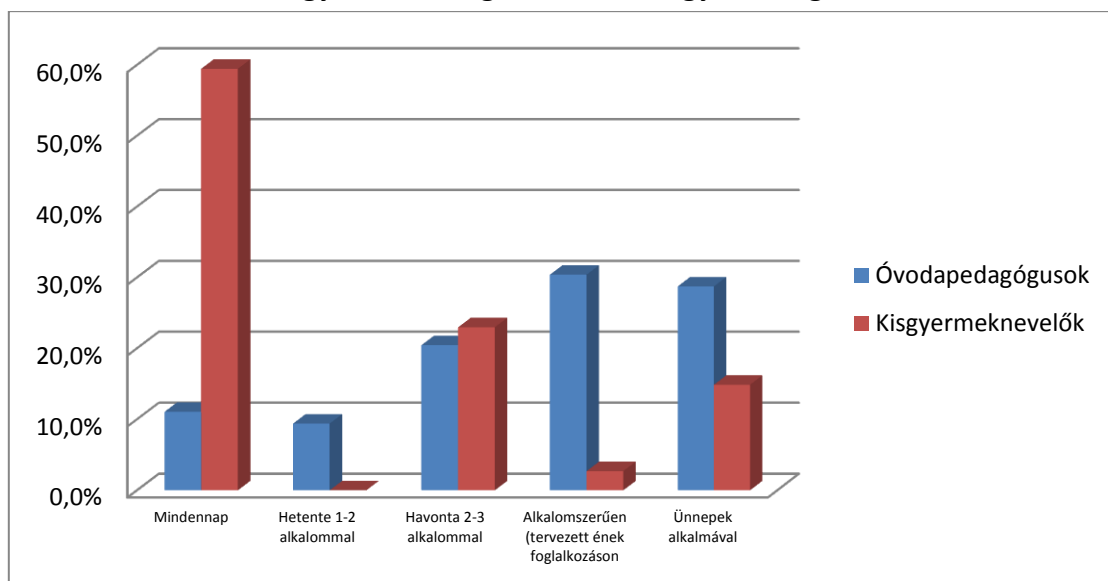
A hangszerek megléte csak akkor hat fejlesztően, ha a gyermekek rendszeresen használhatják ezeket a csoportjukban. Az eredményekből arra tudunk következtetni, hogy a pedagógus mennyire, illetve mennyiszor használja ki a meglévő hangszerpark nyújtotta lehetőségeket. A gyermekek egynegyede (25,1%) mindennap használja ezeket a hangszereket, hetente 1-2 alkalommal 6,7 %, havonta 2-3 alkalommal 21,2 %, alkalmoszerűen (tervezett ének foglalkozáson)22,4 %, illetve ünnepek alkalmával 24,7 %. (15. ábra)

15. számú ábra: Gyerekek hangszerhasználatának gyakorisága

A két különböző képzettségű – óvodapedagógusok, kisgyermeknevelő - csoport összehasonlításának eredményeinek elemzése során nagyon érdekes, egymástól több esetben nagyon eltérő eredményeket kaptunk. Mindennapos hangszerhasználat az óvodában 11,05%-a, míg a bölcsődében ennek több mint ötszöröse, 59,45%. Hetente 1-2 alkalommal az óvodában 9,39%, a bölcsődében senki nem választott hangszer havonta 2-3 alkalommal történő hangszerhasználat aránya egészen kiegyenlített. Az óvodában 20,44%, a bölcsődékben 22,97% az arány. Alkalmyszerűen (tervezett ének foglalkozáson) sokkal magasabb az óvodában mért arány 30,39%, mint a bölcsődékben 2,70%. Ünnepek alkalmával is nagy különbséget mérünk, az óvoda 28,73 %, a bölcsődékben ennek a fele, 14,86%. (A különbség szignifikáns volt, mivel $P < 0.000$) (16. ábra)

16. számú ábra: A gyerekek hangszerhasználat gyakoriságának összehasonlítása

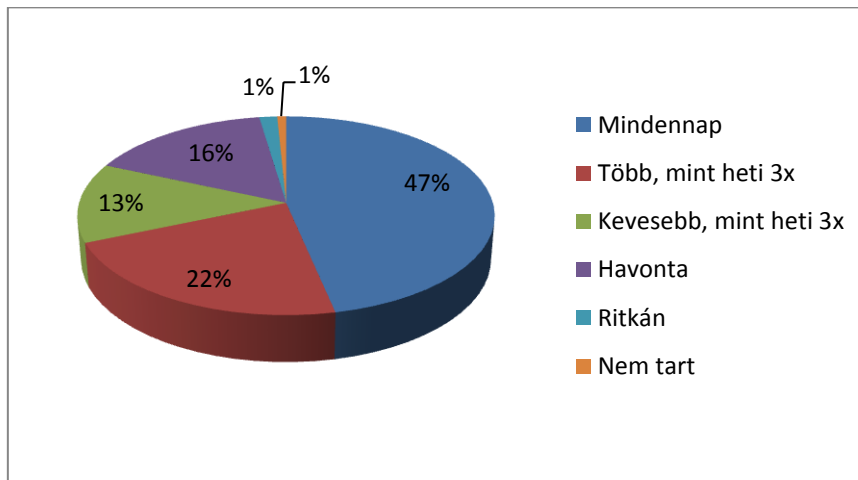

3.4.4. A pedagógusok testneveléssel kapcsolatos beállítódása

Napjainkban a gyermekek egészségi állapota egyre rosszabb képet mutat. Ez a tény ráirányítja a figyelmet az egészséges életmódra nevelésre, amelyet minél korábbi időszakban kell megkezdeni. A bölcsőde és az óvoda, mint az intézményesített nevelés helyszínei kiemelt feladatot kapnak az egészséges életmódra nevelés megvalósításában, amelynek egyik leg-

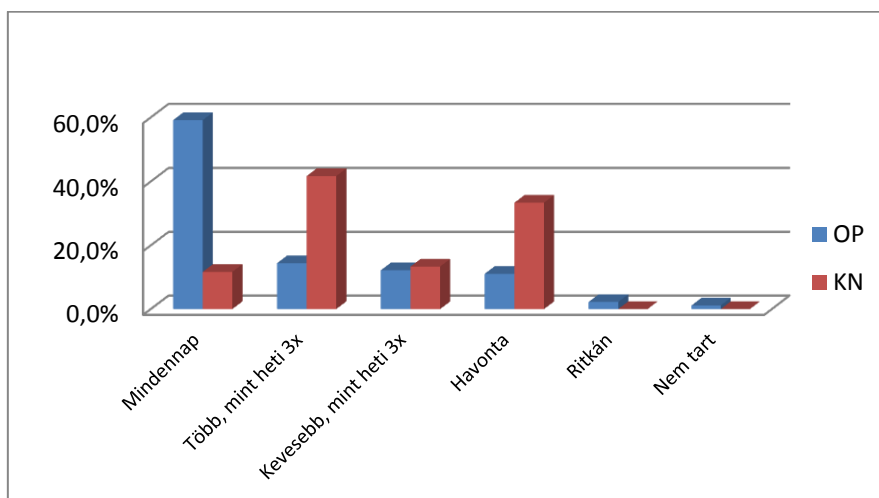
fontosabb összetevője a fizikai aktivitás. A kisgyermekkorban a gyermekek szívesen mozognak, s ezt kihasználva lehet velük megszerettetni a rendszeres sportot. Szerencsére a vizsgálatban résztvevő pedagógusok fontosnak tartják a gyermekek mozgásigényének kielégítését ($4,38 \pm 1,012$), s ezért szükségesnek érzik a testnevelés foglalkozások rendszeres megtartását ($3,42 \pm 1,634$). A pozitív hozzáállásukat bizonyítja az is, hogy nem értettek egyet azzal, hogy elég hetente egy testnevelés foglalkozást tartani ($2,65 \pm 1,195$), s avval sem, hogy ezen nem kötelező a részvétele a gyerekeknek ($2,29 \pm 1,029$). A pedagógusok személyes példaadása fontos, ezért vizsgáltuk, hogy milyen a sportolási szokásokkal rendelkeznek. A megkérdezettek 36,86 %-a sportolt rendszeresen (minimum hetente 1-2 alkalommal), de sajnos 52,16 %-uk nem sportol rendszeresen, s 10,98 %-uk csak havonta 1-2 alkalommal. Az óvodapedagógusok és a kisgyermeknevelők között a szignifikáns különbséget nem mutatott ki a Tukey HSD teszt. Ellenben a pályán eltöltött időszerinti összehasonlításban a legfiatalabbak és a legrégebben pályán lévők között találtunk szignifikáns különbséget ($p > 0,004$), elsősorban a napi rendszerességgel végzett testedzés területén. A fiatalabbak közül kétszer annyian sportoltak heti 3 alkalomnál többször, mint a legidősebbeknél. A sportolás során a pedagógusok inkább az egyéni sportágakat részesítették előnyben (52,94 %), a csapatsportágakat 12,55 % és a harcművészeteket (9,41 %) viszonylag kevesen választották. A megkérdezettek 25,1 %-a nem sportol. Ez az érték megfelelően igazodik a *ritkán vagy nem sportolok* értéknek, amit a sportolási gyakoriság vizsgálata esetén kaptunk. A sporthoz való viszonylagosan pozitív hozzáállást és a testnevelés rendszeres megtartásának szükségességét megerősítette, hogy a pedagógusok 46,67 %-a mindennap, 21,96 % heti 3 vagy több alkalommal tart mindennapos testnevelést. Pozitív fejlemény volt, hogy a megkérdezetteknek csak 1,57 %-a tartott ritkán mindennapos testnevelést, és 0,78 % volt, aki nem tartott egyáltalán. (17. ábra)

17. számú ábra: A mindennapos testnevelés megtartása

A beosztás szerint vizsgálva a kérdést, találunk szignifikáns különbséget az OP-k és a KN-k között ($p > 0,0004$). Az OP-k 59,1 %-a tart mindennap mindennapos testnevelést, ezt a KN-k 11,7 %-a teszi csak. Ellenben a KN-k 41,7 %-a heti 3 vagy több alkalommal tartja meg a mindennapos testnevelést, míg ez az arány az OP-knál 14,4 %. Az OP-k nagyobb aktivitása ezen a területen érthető, mivel az óvodai nevelésben hagyományai vannak a mindennapos testnevelésnek, míg ez a bölcsődékre nem mondható el. A részletesebb eredményeket a 18. ábra mutatja. A testnevelés foglalkozások megtartásának vizsgálatakor is hasonló hozzáállást tapasztaltunk, hiszen a megkérdezettek közel 80 % legalább hetente egy alkalommal tart testnevelés foglalkozást, ami minimum 35 perc.

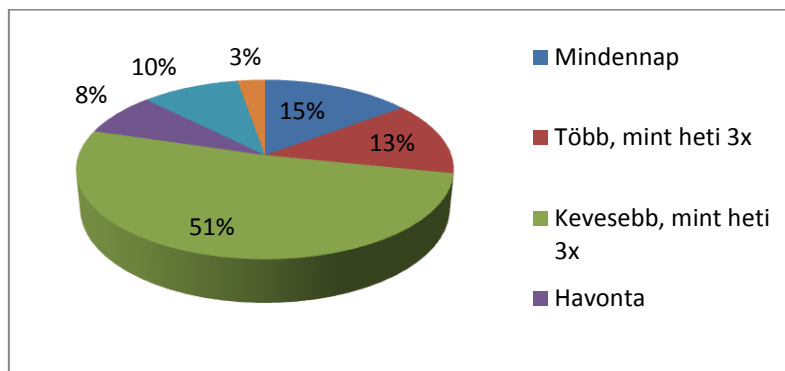
18. számú ábra: A mindennapos testnevelés megtartása beosztás szerinti megoszlásban

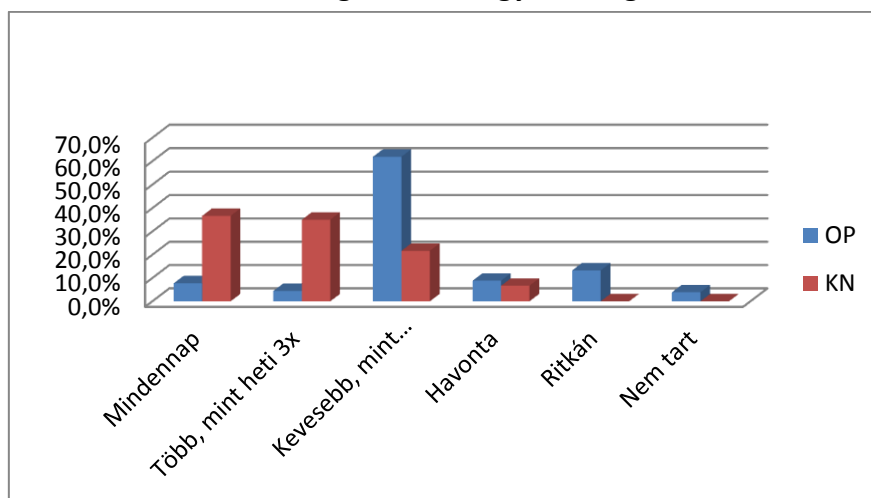
A pedagógusok 14,9 %-a mindennap, 13,33 %-a hetente több, mint 3 alkalommal, s 51,37 %-a a hagyományoknak megfelelően heti 2-3 alkalommal tart testnevelés foglalkozást. Sajnos a ritkán illetve a nem tartók aránya még mindig magasnak mondható, közel 20 %. (20. ábra)

A beosztás szerinti megoszlást vizsgálva érdekes képet kaptunk. A KN-k gyakrabban tartanak testnevelés foglalkozást, mint az OP-k. Ennek magyarázata szintén a hagyományokban keresendő, hiszen a bölcsődékben az elmúlt 4-5 évben alakult ki a testnevelés foglalkozás, és ezek rövidebb idejűek, mint az óvodákban szervezett foglalkozások. Az óvodákban a heti 1 illetve 2 alkalmas testnevelés foglalkozásoknak van hagyománya. Érdekeség még, hogy inkább az OP-kra jellemző a testnevelés foglalkozás elhagyása, mint a KN-kre. A különbség itt is szignifikáns volt a Tukey HSD teszt szerint ($p > 0,000$). (19. ábra)

19. számú ábra: Testnevelés foglalkozások gyakorisága

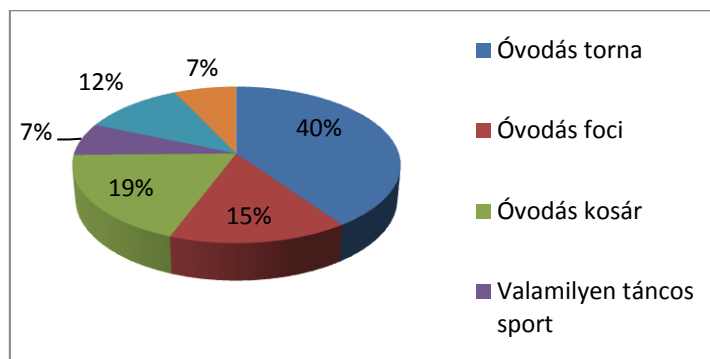

20. számú ábra: A testnevelés foglalkozások gyakorisága, beosztás szerinti megoszlás

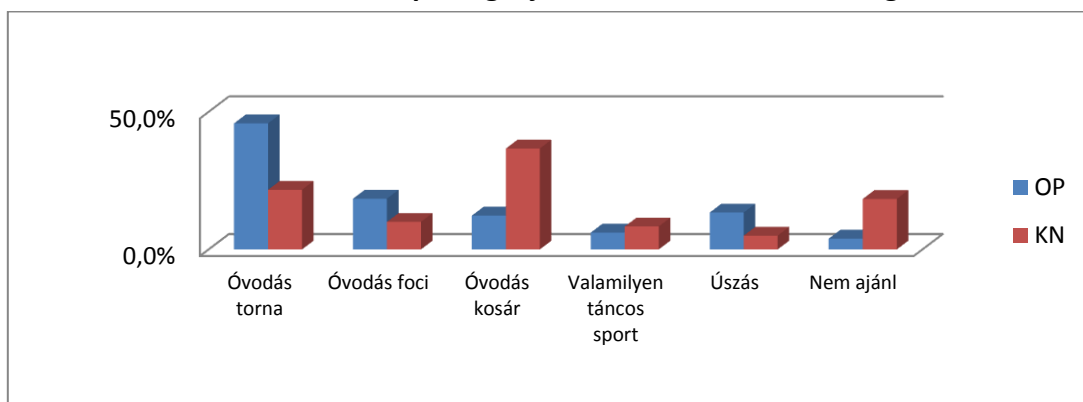
A pedagógusok is úgy gondolják, hogy a testnevelés a gyermekek egészséges fejlődésének fontos eszköze (ezt már testnevelés beállítódás fejezet elején is említettük ($3,42 \pm 1,634$)), ezt támasztja alá, hogy a gyermekek számára elsősorban olyan sportolási lehetőségeket ajánlanak, amelyek mindenoldalúan fejlesztik őket. A megkérdezettek 40,32 %-a az óvodás tornát ajánlaná, 18,97 % az óvodás kosárlabdát, 15,42 % az óvodás focit, meglepetésként csak 11,46 % ajánlaná az úszást. 6,72 % táncos alapformájú sportot és 7,11 % nem ajánlana sportot a gyerekeknek. Számunkra nagy meglepetés volt az úszást ajánlók magas aránya, mivel az úszás erre a korosztályra a legadekvátabb sportág. (21. ábra)

21. számú ábra: A sportágak ajánlása a gyerekeknek

A beosztás szerinti megoszlás esetében találtunk szignifikáns különbséget az OP-k és a KN-k között ($p > 0,010$). Az óvodás tornát inkább az óvodapedagógusok ajánlották (45,81 %), míg az óvodás kosárlabdát a kisgyermeknevelők (36,67%). A KN-k közel 20 %-a nem ajánl sportágat, ami érthető, hiszen ők több 2,5 év alatti gyermekkel foglalkoznak. (22. ábra)

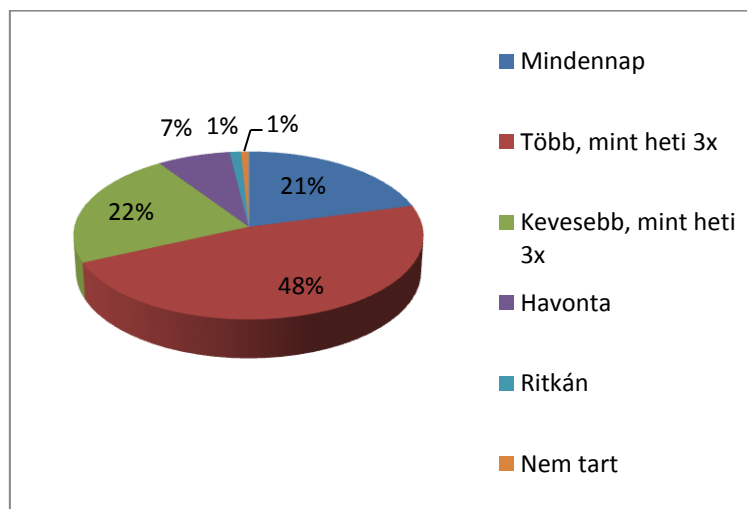
22. számú ábra: A sportági ajánlás beosztás szerinti megoszlása

3.4.5. A pedagógusok attitűdje a vizuális neveléssel kapcsolatban

A kisgyermek elsősorban vizuális lények. A gyermekek a megismerési folyamat során a vizuális élményeken keresztül tapasztalnak és sajátítanak el tevékenységeket. Ugyanakkor a belső képeiket a különböző alkotásokon keresztül valósítják meg. Mindezek miatt fontos, hogy a gyermekek vizuális kifejező képességeit fejlesszük mind az óvodában, mind a bölcsődében. Ennek az elvárásnak maximálisan megfelelnek a pedagógusok, hiszen egyötödük (20,78 %) mindennap tart vizuális foglalkozást, s a megkérdezettek közel fele (47,45 %) heti 3 alkalomnál többször foglalkoztatja a gyerekeket vizuális tevékenység keretében. Örömteli, hogy a pedagógusok kevesebb, mint 10 %-a nem foglalkozik heti rendszerességgel a gyerekek vizuális nevelésével. (23. ábra)

23. számú ábra: A vizuális foglalkozások gyakorisága

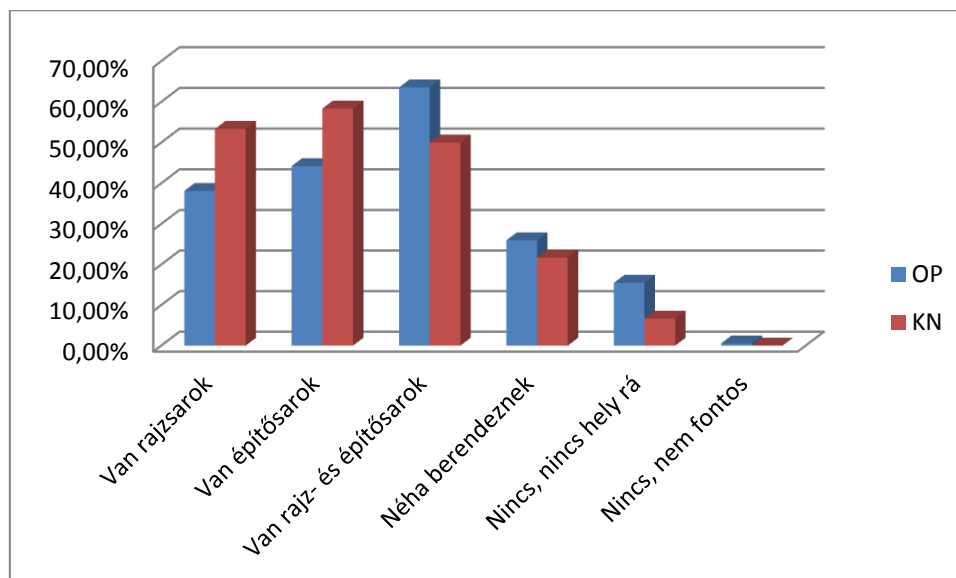

Külön vizsgálva az óvodapedagógusokat és a kisgyermeknevelőket, azt láthatjuk, hogy míg az OP-k több, mint negyede (28,7%) tart mindennap vizuális foglalkozást, addig a KN-ktől senki nem tartott mindennap. Ellenben heti 3 alkalomnál többször közel azonos arányok találhatóak az OP-knál (45,3%) és a KN-knél (50,0 %) is. A kisgyermeknevelők közül nem találtunk olyant, aki ritkán vagy egyáltalán nem tart vizuális foglalkozást, bár az óvodapedagógusok

esetében is ez az arány csak 2,8 % volt. A Tukey HSD teszt ebben az esetben is mutatott szignifikáns különbséget a két vizsgálati csoport között ($P > 0,0009$).

A gyermekek spontán alkotókedvét az erre célra kialakított helyek segítik elő. Ezért fontos, hogy ha egy mód van rá a bölcsődei, óvodai csoportszobákban a pedagógusok alakítsanak ki alkotósarkokat. A felmérés ebben a tekintetben is pozitív képet mutatott, hiszen a válaszadók közel felénél vagy rajzsarok (42,4 %), vagy építősarok (48,6 %) található, s 59,6 %-knál mind a kettő ad lehetőséget a gyerekek számára az alkotásra. A megkérdezettek 23,9 %-a törekszik arra, hogy ilyen formában is segítse a gyerekek vizuális fejlődését, s ezért néha berendez a gyerekek számára alkotó sarkot. A gyermekek szemszögéből nézve a 13,7 %, ahol nincsen ilyen lehetőség, elég magas aránynak mondható. A bölcsődét és az óvodát összehasonlítva a Tukey HSD teszt mutatott szignifikáns különbséget ($p > 0,023$). A bölcsődékben nagyobb százalékban jelent meg a rajzsarok (53,33%) és az építősarok (58,33 %), mint az óvodákban, ahol ez az arány 38,1 % és 44,2 % volt. Ellenben a rajz- és építősarok együttes megléte az óvodák 63,5 %-ra igaz, ez a bölcsődéknél 50,0 %. A helyhiányra az óvodapedagógusok 15,47% panaszkodott, a kisgyermeknevelőknél csak 6,67 % tette ezt meg. (24. ábra)

24. számú ábra: Alkotó tevékenység lehetőség a beosztás megoszlása szerint

A fenti eredményeket erősíti meg, amikor a pedagógusok a szabadfoglalkozás során alkotásra adnak lehetőséget. A válaszadók mindegyike úgy gondolja, hogy úgy tudja elősegíteni a gyermekek alkotókedvét, hogy elől hagy különböző eszközöket. 67,45 %-ban az udvaron a homokozóban, 61,96 %-ban az építősarokban adnak lehetőséget az alkotáshoz a gyermekek számára. A résztvevők 41,18 %-a úgy gondolja, hogy a gyerekek teremtenek maguknak alkotásra lehetőséget, 22,35 %-a pedig csak a foglalkozásokon ad lehetőséget. Pozitív fejlemény, hogy nem volt olyan, aki nem adott volna lehetőséget alkotásra. A gyermeki szabad önkifejezés lehetőségének megteremtése kiemelt feladata a bölcsődének és az óvodának is. A gyermekek alkotó tevékenységének elősegítése, a lehetőség megteremtése a feladata elsősorban a pedagógusnak. Ennek az elvárásnak eleget tesznek a vizsgálatban résztvevő nevelők, bár elég meghatározó arányuk vallja azt, hogy a gyermekek megteremtik maguk számára az alkotáshoz a feltételeket és a lehetőségeket. A KN-ket összehasonlítva az OP-kal azt tapasztaltuk, hogy a KN-k elsősorban a játéksarokban (90,0%) és az udvari homokozóban adnak lehetőséget (91,6 %), az OP-knál ez az arány 50,8 % illetve 58,5 %. Az OP-k 100%-a gondolja, hogy az elől hagyott eszközökkel tudja biztosítani az alkotáshoz a feltételeket. Ez a KN-knél csak 45,0 %. A Tukey HSD teszt matematikailag is kimutatta a szignifikáns különbséget a két csoport között. Az összehasonlításból kapott eredményeknél magyarázatként szolgálhat, hogy a bölcsődékben kisebb létszámú csoportok vannak, s így talán jobban van lehetőség külön játéksarkot kialakítani, míg az óvodában a nagyobb létszám miatt ez nehezebb.

A gyermekek alkotókészségét az eszközök változatos alkalmazásával tudjuk elérni. A pedagógusok számára az óvodában és a bölcsődében számos eszköz áll rendelkezésre. A kutatás során kíváncsiak voltunk a pedagógusok milyen mértékben használják ki ezeket a lehetőségeket. A pedagógusok a ceruzát használják a legtöbbit, hiszen a foglalkozások nagy részében alkalmazzák ($4,18 \pm 1,031$). A sorrendben a ragasztás ($3,57 \pm 1,273$), majd az építőköcek ($3,53 \pm 1,231$) használata következett. 2-3 foglalkozásonként használnak természetes anyagokat ($3,49 \pm 1,279$), vízfestéket, temperát ($3,30 \pm 1,047$). 4-6 foglalkozásonként viaszkrétát ($3,06 \pm 1,216$) és homokot használnak ($3,16 \pm 1,431$). Agyaggal és sóliszttal ritkán dolgoznak a pedagógusok a vizuális foglalkozásokon. A Tukey HSD teszt alapján a vízfestékek ($p > 0,024$), a sóliszt ($p > 0,002$), a homok ($p > 0,000$) és a ragasztás ($p > 0,000$) használatának gyakoriságában

találtunk szignifikáns különbséget az óvodapedagógusok és a kisgyermeknevelők összehasonlításánál. Az OP-k a vízfestéket, a sólisztet és a ragasztást használják gyakrabban, mint a KN-k, a KN-k pedig a homokot használják több alkalommal. A ceruza alkalmazásának gyakorisága érthető, hiszen azt el tudják úgy helyezni a pedagógusok, hogy a gyermekek bármikor hozzáférhessenek. A többi eszköz használata előkészítést igényel, amely megnehezíti a velük való munkát. A vizuális neveléssel foglalkozók legszívesebben azt tanácsolják, hogy mindig legyen elől festék, papír, ragasztó, akár agyag is, hogy amikor a gyermeknek kedve van választhasson eszközt az alkotó kedvének kielégítéséhez. A kisgyermek nevelésével foglalkozó szakemberek feladata, hogy minél több alkotásra alkalmas eszközt tegyenek elérhetővé a gyermekek számára.

A vizuális neveléssel foglalkozó szakemberek a gyermekek alkotó tevékenysége során a segítséget inkább háttértevékenységként értelmezik, s szorgalmazzák a gyermekek önkifejezésének elősegítését. A pedagógusok felfogása ezen a területen heterogén képet mutat. A pedagógusok egyetértettek abban, hogy a jó technika eléréséhez gyakran kell segíteni a gyermekeknek ($3,35 \pm 1,154$), s a sikeres rajzolás miatt is szoktak néha segíteni ($3,49 \pm 1,022$). Ugyanakkor azal is egyetértettek, hogy a játékok illetve a vizuális foglalkozások során inkább csak ötletet adnak az alkotáshoz, de nem segítenek ($3,64 \pm 0,960$), s az önkifejezés elősegítése érdekében is csak lehetőséget ajánlanak fel, s nem segítenek azután ($3,36 \pm 1,092$). A kisebb gyermekek esetében fontosnak tartják a pedagógusok a segítséget az alkotó tevékenységek közben ($3,66 \pm 1,051$), s elvetik a segítségadás háttérbe szorítását. A fent említett felfogásban nem találtunk szignifikáns különbséget az OP-k és a KN-k között. Összegzőképpen elmondható, hogy a pedagógusok feladata a gyermekek alkotó tevékenységének elősegítése és annak kiteljesedésének elősegítése. E megállapításból következően a szabad önkifejezés kiteljesedését elősegítő módszereket alkalmaznak, és inkább a hibajavítás, tanácsadás, feladatkiadás módszerét használják fel.

3. Összegzés, következtetések, javaslatok

Napjainkban a gyermekek többsége érzelmileg labilis, egy sajátos családi környezetből érkezik az intézményesített nevelés rendszerébe. Erre a sajátos közegre jellemző a rosszul felfogott gyermekek iránti feltétlen szeretet. A család már nem támogatja olyan mértékben a gyermekek nevelését, mint azt tette a régmúltban. A pedagógusok felismerték, hogy más lelkületű gyermekeket kell nevelniük a bölcsődében és az óvodában. A kutatás során kiderült, hogy a pedagógusok tisztában vannak a rájuk bízott gyermekek viselkedésével, tudják, mire számíthatnak és ennek megfelelően állítják fel nevelési stratégiájukat. Tisztában vannak azokkal a prioritásokkal, amelyeket előtérbe kell helyezniük a gyerekek nevelése során úgy, mint szabálykövetés, rendszeresség, a tolerancia stb.. A kutatás rámutatott arra, hogy a feladatokra felkészültek a pedagógusok. Így az a hipotézisünk, hogy a pedagógusok nem tudják elfogadni a különböző nevelési környezetből érkező gyermekeket nem tudtuk bizonyítani.

A sikeres nevelőmunka kialakításához, a megfelelő nevelési módszerek megválasztásához a pedagógusnak meg kell ismerni a rábízott gyermekeket. Ezt legtöbbször tapasztalati úton teszi meg a pedagógusok. A kutatásunk ezt megerősítette, de azt tapasztaltuk, hogy nagy számban alkalmaztak különböző kutatási módszereket is. Az a hipotézisünk, hogy a pedagógusok inkább a megérzéseikre hagyatkoznak a gyermekek megismerésekor, minthogy tudományos módszereket használnak, nem igazolódott be, mert a nevelők alkalmaznak kutatási módszereket a gyerekek jobb megismerésére. Ezen módszerek egyike a szülővel való szorosabb kapcsolattartás. A pedagógus – szülő együttes nevelés hatékonyan tud eredményt elérni a gyerekek nevelése területén. Ebben az esetben a pedagógusok számos eszközt használnak fel, mint az eredményes kommunikációt, a szülői értekezleteket, a közös programokat családokkal, beszélgetéseket. Amint látható több oldalról próbálják meg a jó kapcsolat kialakítását a szülővel. A hipotézisünk ezen a területen szintén nem igazolódott.

A fenti feladatokat magas színvonalon csak a rendszeres továbbképzéseken résztvevő személyek tudják megoldani. A vizsgálatban résztvevő pedagógusok fontosnak tartják a továbbképzéseken való részvételt, s számos nevelési területen bővítik tudásukat. A kutatásban

résztevők elsősorban szakirányú és szakvizsgás képzéseket részesítették előnyben, speciális nevelési területeken. Ebben a témában feltételezett hipotézisünk teljesült.

A pedagógusok integrált neveléssel kapcsolatos beállítódása nyitott és befogadó szellemű, de nagyon bizonytalan. A sok bizonytalanságot egyrésztől vélhetően befolyásolta az a kedvező vagy kedvezőtlen tapasztalat, amelyet a sajátos nevelési igényű gyermek nevelése során szereztek. Így az a hipotézisünk, amely pozitív attitűdöt feltételezett a pedagógusokról az integrált neveléssel kapcsolatban, beigazolódott. A pedagógusok nem tudták eldönteni, hogy bármely fogyatékkal élő gyermeket szívesen fogadnának csoportjukba, mindezt tették annak ellenére, hogy sok tekintetben befogadó szemléletről adtak tanúbizonyságot. A hipotézisünk e tekintetben is bizonyítást nyert. A vizsgálat során nem tapasztaltunk az együttnevelés területén lényeges különbséget az óvodapedagógusok és a kisgyermeknevelők felfogása között, bár azt feltételeztük. Az ezen a nevelési területen kapott eredmények alapján úgy gondoljuk, hogy szükséges lenne az óvodapedagógusok és a kisgyermeknevelők akár képzési követelményeikben kompetenciakörök közül a tudás és ismeret mellett a pedagógiai jártasságok, készségek, képességek és a pálya által megkívánt személyiségvonások fejlesztését konceptualizáltan beépíteni a képzés vagy továbbképzés folyamatába. Szükséges az integrált nevelés tárgyi és a személyi feltételeinek biztosítása annak érdekében, hogy még megfelelőbb körülmények között tudják fogadni a sajátos nevelési igényű gyermekeket, így még magabiztosabbak, határozottabbak legyenek abban, hogy képesek befogadni, nevelni és fejleszteni sajátos nevelési igényű és többségi gyermekeket együtt. Valamint bízunk benne, hogy a jövőben az óvodapedagógusok és a kisgyermeknevelők a szakemberekkel is tudnak együttgondolkodni, egymástól tanulni, mert akkor nincs olyan legyőzhetetlen akadály, ami az együttnevelés sikerességét megakadályozza. Hiszen sokak szerint emberi életünk egyik legfontosabb szakasza a 0-7 éves kor, mert ebben az életkorban élünk meg olyan élményeket, melyek személyiségünket megalapozzák. Ezért is fontos az óvodapedagógusoknak és a kisgyermeknevelőknek a pozitív hozzáállása az együttnevelés tekintetében, hogy a jövő generációja már egy el- és befogadó társadalmat alkosson.

A gyermekek személyiségfejlesztése több nevelési területen valósulhat meg. Kutatásunkban az ének-zenei, a vizuális és a testnevelés területén megvalósuló fejlesztés pedagógiai aspek-

tusát vizsgáltuk, azon belül a pedagógusok beállítódását a különböző nevelési területekkel kapcsolatban. A pedagógusok zenei neveléssel kapcsolatos attitűdje jónak mondható. A válaszadók többsége megfelelő gyakorisággal választja csoportja számára az alkalomszerű, spontán éneklést, és a tervezett ének foglalkozást egyaránt. Az ének-zene foglalkozás által a pedagógus lehetőséget teremt a csoport gyermekei számára, hogy bensőséges kapcsolat alakulhasson ki a gyermek és pedagógus között. A mondókák, énekes játékok állandó ismételtetése örömforrássá válik, amely a gyermek biztonságérzetét növeli. Az énekelgető óvodapedagógus, kisgyermeknevelő derűs és kiegyensúlyozott. Az éneklés a gyermekekre kedvezően hat, nyugalmat és örömet közvetít. A zenei foglalkozáson belül fejlesztendő területek vizsgálatánál egy érdekesség tűnt ki a vizsgálatból, ez pedig a flow élmény utolsó helyre való rangsorolása a zenei hatások területén. Ez a téma még további vizsgálatokat igényel:

- ✓ Egyrészt a pedagógusok tájékozottságát tekintve a flow élménnyel kapcsolatban, hiszen ha ismernék a fogalom mögött rejlő jelenséget, biztosan állítom, hogy a rangsor elején kellene helyet kapnia. A flow ugyanis „az a jelenség, amikor annyira feloldódunk egy tevékenységben, hogy minden más eltörpül mellette, az élmény maga lesz olyan élvezetes, hogy a tevékenységet bármi áron folytatni akarjuk, pusztán magáért” (Csíkszentmihályi, 2010, 22).
- ✓ Másfelől a gyermekek részéről; miszerint ennél a korosztálynál – 0-7 éves kor – is kutatásra kerüljön a flow élmény elérése. Valamint, hogy ez a jelenség az ő esetükben milyen módszerrel közelíthető meg.

A hangszerismeret, hangszerhasználat szempontjából a vizsgálat eredményei megfelelőnek mondhatók, bár a hangszerismeretnél erősen a furulya dominál, ami így egyoldalúvá válhat. A gitár hagyományosan nem a magyar népzenenek, magyar gyermekdalok harmóniavilágának kísérőhangszere. A zongora illetve szintetizátor pedig hiába közkedvelt a pedagógusok között, az intézmények többségében nem található meg. Ily módon más lehetőségeket kell alkalmazni ahhoz, hogy élő mintaként a hangszerek sokszínűsége megjelenhessen intézményi kereten belül. Ilyen lehet például meghívott hangszeres zenészek – szülők, zeneiskolai növendékek, vagy hangszeres együttesek révén – ezekre már vannak jól működő kezdeményezések.

A vizsgálat alapján legnagyobb hiányosság a zenei végzettség terén mutatkozik. Az összes megkérdezett 60%-ának semmilyen zenei végzettsége nincsen! Márpedig jól felépített, didaktikailag átgondolt, módszertanilag megalapozott zenei nevelés e-nélkül nehezen képzelhető el. Sürgető feladat megoldást találni erre a problémára a közeljövőben. A gyermek természetes tevékenysége a játék és a mese. A megfelelően szerkesztett dalgyűjtemények mindenki számára elérhetők, az óvópedagógusok képzésének szerves és elengedhetetlen része a megfelelő dalanyag kellő mértékű elsajátítása. Ugyanakkor, véleményünk szerint szükség lenne a didaktikai célok feltétlen megtartása mellett, a metodikai módszerek átgondolására, a mai kor elvárásainak mentén. A gyermek természetes lételeme, napi legfontosabb elfoglaltsága a mese, és a játék. Elgondolásunk szerint ahelyett, hogy direkt zenei nevelést fejtünk ki, célszerűbb lehet az a módszer, hogy a zenét - legyen az népzene, vagy klasszikus zene - beépítjük az óvodáskorú gyermek játékába. A „zenei nevelés” kifejezés helyett célszerű lenne a „zenés játék” fogalmára átállni. A fejlesztés, az ismeretanyag átadása, a dalanyag megtanulása így nem közvetlen, hanem közvetett, mert a játékban és mesében élményhez, érzéshez, eseményhez kötődik. Az óvodapedagógus és a kisgyermeknevelő feladata, hogy a dalokat, körjátékokat sikeresen építse be ezekbe a foglalkozásokba. Arra kell törekedni, hogy a sokat hangoztatott axióma, a magyar gyerek zenei anyanyelve a magyar népzene, ezen belül a magyar népdal és gyermekdal megvalósuljon. A művészeti nevelés révén fejlődik az érzelmi és szociális intelligencia, valamint a transzfer hatás révén sok egyéb területre is hat, többek között a gyermekek alkotó képességére. A gyermekek alkotó fantáziájának fejlesztését a lehető legkorábbi időszakban kell megkezdeni. E tevékenység egyik legmegfelelőbb formája a vizuális nevelés. A vizsgálat során megállapítható, hogy a pedagógusok a gyerekek óvodai-, bölcsődei életének minden részében támogatják azok alkotó tevékenységét. Az alkotó tevékenység során adott segítségadás mértékében vannak eltérések, de az alkotás feltételeinek biztosítását mindenki fontosnak tarja. A vizuális nevelés területén a hipotézisünk bizonyítást nyert, s megerősítette azt az elvünket, hogy a gyermekek számára az alkotás lehetőségét kell felajánlani és vétek lenne ezt a tevékenységet kívülről folyamatosan irányítani.

Az egészséges életmódra nevelés, s benne a rendszeres testedzésre nevelés kiemelt területe a kisgyermekkorú nevelésnek. Az egészséges életmódra nevelés sikeressége nagyban függ a

pedagógusok elkötelezettségétől, példamutatásától. A testnevelés egyik lényeges alkotó eleme az egészséges életmódra nevelésnek. A kutatásban résztvevő pedagógusok többsége igaz nem sportolt rendszeresen, ellenben fontosnak tartották a gyermekek testnevelését. Ezt a testnevelés foglalkozások rendszeres megtartásával is bizonyították, s a gyermekek sokoldalú fejlesztésének fontosságát is hangsúlyozták. A hipotézisünk, hogy a pedagógusok fontosnak tartják a gyermekek testnevelését, ezáltal bizonyítást nyert.

A különböző nevelési közegből érkező gyermekek nevelésére felkészültek az óvodapedagógusok és a kisgyermeknevelők, akik a módszerek széles repertoárját használják fel a gyerekekkel és a szülőkkel kapcsolatban is. A pedagógusok tisztában vannak azzal, hogy a megnövekedett feladatokra csak rendszeres továbbképzéseken tudnak felkészülni, s az ott tanult alkalmazásával válik hatékonyá a munkájuk. A képző intézmények feladata, hogy a gyakorlati munkával szoros kapcsolatot alakítson ki, s ezáltal a felmerülő kérdésekre minél gyorsabban megkeresse a választ. Jelen kutatásunk is ezt a célt szolgálta. A kutatás felmérte a gyakorlati helyeken folyó nevelő munka minőségét, hiányosságait, amelynek eredményéből következtetéseket vonhat le, hogy a képző intézmény milyen módon tudja segíteni a kisgyermek nevelésével foglalkozó szakembereket. Két területet tudunk megjelölni. Egyik a képzés maga, a másik a különböző szintű továbbképzések.

A képzés során a vizsgálat eredményeit felhasználva nagyobb hangsúlyt kell fektetni a konfliktus kezelés és a kommunikációs technikák elsajátítására (ennek jelei már megvalósultak a kisgyermeknevelő képzésben). A másik nagy terület a leendő pedagógusok felkészítése az SNI-s gyermekekkel kapcsolatos feladatok megoldására. A vizuális és a testnevelés területén a megkezdett úton való továbbhaladást javasoljuk, mivel a kutatás megmutatta, hogy a képzés erőssége e két nevelési terület, ahogy az ének-zenei nevelés is. Ebben az esetben hangsúlyváltáson kell gondolkodni. A kutatás alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a zenei örömszerzést, a játékos éneklést (ami eddig is jelen volt) még hangsúlyosabban kell megvalósítani a képzés során.

A továbbképzések a másik terület, ami révén segítséget nyújthat a képző intézmény a pedagógusok számára. A gyakorló pedagógusok igénylik a szakmai továbbképzéseket, amelyek témái között előkelő helyet foglal el a másság elfogadása, az együttnevelés. Ugyanakkor szí-

vesen veszik a pedagógusok a különböző nevelési területeken megjelenő továbbképzéseket, az új módszereket és a korszerű felfogást.

Össességében elmondható, hogy a képző intézménynek és a gyakorló pedagógusoknak folyamatos kapcsolattartásban kölcsönösen együtt kell működniük, hogy hatékonyan tudják szolgálni a fiatal nemzedék egészséges szellemi és testi fejlődését.

4. Melléklet

4.1. Kérdőív

Életkora

.....

Neme :

Férfi

Nő

Iskolai végzettsége:

Egyetem

Egyetem, főiskolai dipl.után.

Főiskola

Középiskola

Beosztása : (többet is bejelölhet)

Óvodapedagógus

Kisgyermeknevelő BA

Kisgyermeknevelő FSz, OKJ

Mióta dolgozik a pályán ?

1- 5 év

6- 15 év

16 – 25 év

26 – nál régebben

Óvoda / Bölcsőde székhelye :

Főváros

Megyeszékhely

Egyéb város

Falu, község

1. Az elmúlt 5 évben részt vett továbbképzésen?

Igen, szakirányú továbbképzésen, pedagógia (módszertan) témakörben

Igen, szakirányú továbbképzésen speciális nevelési területen

Igen, pedagógus szakvizsgán, közoktatás vezetői

Igen, pedagógus szakvizsgán, pedagógia, speciális nevelési területen

Nem vettem részt, de a következő 2 évben szándékomban áll

Nem vettem részt, s nem is szándékozom

2. A gyermekek napjainkban ... (Kérem, 1 -5 válassza ki a megfelelő választ az alábbiak szerint 1. egyáltalán nem értek egyet 2. nem értek egyet 3 nem tudom eldönteni 4 egyetértek 5. teljes mértékig egyetértek)

Kevésbé együttműködők.	1	2	3	4	5
Nehezen tartják be a szabályokat.	1	2	3	4	5
Nem kitartók.	1	2	3	4	5
A szülők által nincsenek követelmények elé állítva.	1	2	3	4	5

Nincs rendszeresség az életükben.	1	2	3	4	5
Hamar megsértődnek.	1	2	3	4	5
Követelőzők.	1	2	3	4	5
Nehéz őket meggyőzni egy feladat elvégzésére.	1	2	3	4	5
Szeretetéhesek.	1	2	3	4	5
A kedvességet, a törődést hamar meghálálják.	1	2	3	4	5
Zárkóztak a társaikkal szemben.	1	2	3	4	5
Nyitottak a társaikkal szemben.	1	2	3	4	5
Zárkóztak a pedagógusokkal szemben.	1	2	3	4	5
Nyitottak a pedagógusokkal szemben.	1	2	3	4	5

3. Az óvodába, bölcsődébe járó gyermekek szülei.....

Gyermeüket központba helyezik, s elvárják az ennek megfelelő bánásmódot.

	1	2	3	4	5
Nem állítanak követelményeket a gyermekeikkel szemben.	1	2	3	4	5
Nem követelik meg gyermekeiktől a szabályok betartását.	1	2	3	4	5
Kerülik a konfliktusokat a gyermekeikkel.	1	2	3	4	5
Nem törekednek rendszerességre a gyermekek életének megszervezésekor.	1	2	3	4	5

A gyermekeiket szeretik, de nem törődnek velük annak megfelelő mértékben.

	1	2	3	4	5
A szülők együttműködők a pedagógusokkal.	1	2	3	4	5
A szülők nem együttműködők a pedagógusokkal.	1	2	3	4	5
A szülőkkel a pedagógus könnyen kommunikál.	1	2	3	4	5
A szülőkkel a pedagógus nem könnyen kommunikál.	1	2	3	4	5
A szülők engedik, hogy gyermekük uralkodjon rajtuk.	1	2	3	4	5
A szülők alávetik magukat a gyermekek akaratának.	1	2	3	4	5

4. A kisgyermek nevelésével foglalkozó pedagógusnak a rábízott gyermekekkel....

Szigorúnak kell lennie.	1	2	3	4	5
Szabálykövetésre kell szoktatni őket.	1	2	3	4	5
Megértőnek kell lennie.	1	2	3	4	5

Szeretet kell sugározni a rábízott gyermekek felé.	1	2	3	4	5
Nem lehet előítéletes.	1	2	3	4	5
A szabályokat mindenáron be kell tartatnia.	1	2	3	4	5
Nem lehet engedékeny.	1	2	3	4	5
Ha a szituáció úgy kívánja, lazítania kell a szabályokon.	1	2	3	4	5
A gyermekekkel a kitűzött feladatokat el kell végeztetni.	1	2	3	4	5
Minden gyermeknek részt kell venni a foglalkozásokon.	1	2	3	4	5
A kisebb gyerekekre jobban oda kell figyelni, többet kell törődni.	1	2	3	4	5
A nehezen nevelhető gyermekeket minél hamarabb szakemberhez kell küldeni.	1	2	3	4	5
Az SNI-s gyermekekkel külön kell foglalkozni.	1	2	3	4	5
Az SNI-s gyermekekkel a csoporttal együtt kell foglalkozni.	1	2	3	4	5
A rábízott gyermekeket minél hamarabb meg kell ismerni tapasztalat útján.	1	2	3	4	5
A rábízott gyermekek megismeréséhez legalább egy módszert alkalmaznia kell.	1	2	3	4	5

5. A kisgyermek nevelésével foglalkozó pedagógus szülővel való kommunikációja.

A pedagógus a szülővel csak a problémák megbeszélésére koncentráljon.	1	2	3	4	5
A szülővel nehéz jó kommunikációt kialakítani.	1	2	3	4	5
A szülők önérzetesek, ezért nehéz a problémákat megbeszélni.	1	2	3	4	5
A szülők legnagyobb része segítőkész a problémák megoldásában.	1	2	3	4	5
A szülők arrogánsak a pedagógussal szemben.	1	2	3	4	5
A szülőket meg kell ismernie a pedagógusnak.	1	2	3	4	5
A családlátogatás fontos része a szülők és a gyermek megismerésének.	1	2	3	4	5
Több csoportrendezvény a szülővel segíti a jó kommunikáció kialakítását velük.	1	2	3	4	5

6. Kérem, soroljon fel legfeljebb 5 olyan módszert, amit alkalmaz a szülőkkel való jobb együttnevelésben!

.....
.....
.....
.....
.....

7. Kérem, soroljon fel legfeljebb 5 olyan lehetőséget, amellyel bővítené pedagógiai repertoárját!

.....
.....
.....
.....
.....

8. A pedagógusi attitúd az integráció, inklúzió területén ...(Kérem, 1 -5 válassza ki a megfelelő választ az alábbiak szerint 1. egyáltalán nem értek egyet 2. nem értek egyet 3 nem tudom eldönteni (részben egyetértek, részben nem) 4 egyetértek 5. teljes mértékig egyetértek)

Fontosnak tartom, hogy a többségi gyermekek sérült társaikkal együtt nevelkedjenek.

1 2 3 4 5

Szükségesnek tartom, hogy az integráló óvodai csoport létszáma 25 fő alatt legyen.

1 2 3 4 5

Nem dolgoznék szívesen integráló csoportban.

1 2 3 4 5

Birtokában vagyok annyi és olyan pedagógiai tapasztalatnak, ismeretnek, hogy képes vagyok a különböző nehézségekkel rendelkező gyermekek nevelésére.

1 2 3 4 5

Bármilyen sérüléssel rendelkező – a szakértői bizottság által – integrálhatónak ítélt gyermeket szívesen vállalnék.

1 2 3 4 5

Véleményem szerint nehezebb SNI gyermekes családokkal együttműködni, mint a többségi-ekkel.

1 2 3 4 5

Együtt tudok működni speciális szakemberekkel az SNI gyermek sikeres fejlődése érdekében.

1 2 3 4 5

A sajátos nevelési igényű gyermek az irányított tevékenységek alatt jelentős gondot okozna.

1   2   3   4   5

A sajátos nevelési igényű gyermek jó hatással van a közösség alakulására.

1   2   3   4   5

Azt gondolom, hogy az integrált nevelés megkönnyíti a gyermek társadalmi beilleszkedését.

1   2   3   4   5

Hiszem, hogy a sajátos nevelési igényű, és az többségi gyermekek gazdagítják egymás személyiségét.

1   2   3   4   5

Szükségesnek tartom, hogy speciális óvodába kerüljenek az SNI gyermekek.

1   2   3   4   5

Szívesen részt vennék olyan továbbképzésen, ahol bővíthetném módszertani ismereteimet e témában.

1   2   3   4   5

Vannak érveim, hogy az aggályoskodó szülőket meggyőzzem az együttnevelés helyességéről.

1   2   3   4   5

Az integráló csoportokban a különböző nevelési területek fejlesztése nem jelenthet gondot.

1   2   3   4   5

Azt gondolom az együttnevelés hátrányt jelenthet a tehetséges gyermekek fejlődésére.

1   2   3   4   5

Különös gondot jelent az anyanyelvi nevelés, illetve fejlesztés egy integrált óvodai csoportban.

1   2   3   4   5

Különös gondot jelent az ének-zenei nevelés, illetve fejlesztés egy integrált óvodai csoportban.

1   2   3   4   5

Különös gondot jelent a testi- nevelés, illetve fejlesztés egy integrált óvodai csoportban.

1   2   3   4   5

Különös gondot jelent a vizuális nevelés, illetve fejlesztés egy integrált óvodai csoportban.

1   2   3   4   5

9. Milyen zenei végzettséggel rendelkezik?

☐ Zeneiskolába jártam (min. 4 év)	☐ Zenei szakközépiskolát végeztem
☐ Zenész diplomával rendelkezem	☐ Nincs zenei végzettségem
☐ egyéb:.....	

10. Milyen formában foglalkozik zenével a szabadidejében? (max. hármat jelölhet meg)

☐ Kórusban énekelek	☐ Népzenelek

- Néptáncolok
- Zenei foglalkozást tartok
- Zenekarban játszom
- Egyéb:.....
- Nem foglalkozom zenével a szabadidőmben

11. Milyen hangszeren játszik aktívan? (max. hármat jelölhet be)

- Furulya
- Gitár
- Hegedű
- Zongora (szintetizátor)
- Egyéb: .....
- Nem játszom hangszeren

12. Milyen gyakran használja hangszerét a csoportjában?

- Mindennap.
- Alkalmoszerűen
- Ünnepek alkalmával.
- (tervezett ének foglalkozásokon).

13. Milyen gyakran szerepel a csoport mindennapjaiban az alkalmoszerű éneklés?

- Naponta többször
- Naponta egyszer
- Heti rendszerességgel (min. heti 2 alk.)
- Havi rendszerességgel
- Nem szerepel
- (min. havi 2-3 alk.)

14. Milyen rendszerességgel tart tervezett ének foglalkozást?

- Hetente többször
- Hetente egyszer
- Kéthetente
- Havonta
- Nem tarok

15. Az ének-zene foglalkozások során mely terület fejlesztését tartja fontosnak?

(Kérem, 1 -5 válassza ki a megfelelő választ az alábbiak szerint 1. egyáltalán nem fontos, 2. nem fontos, 3. közömbös, 4. fontos, 5. kiemelten fontos)

Zenei improvizáció.	1	2	3	4	5
Ritmusérzék fejlesztése.	1	2	3	4	5
Zenehallgatás – élő ének vagy hangszerbemutató.	1	2	3	4	5
Zenei formaérzék fejlesztése.	1	2	3	4	5
Hallásfejlesztés.	1	2	3	4	5
Énekes népi játék.	1	2	3	4	5
A FLOW élmény elérése.	1	2	3	4	5

16. Milyen hangszerek találhatók a csoportjában? (maximum 3 jelölhető be)

☐ Ritmushangszerek	☐ Xilofon, metallofon
☐ Népi hangszerek	☐ Saját készítésű hangszerek

17. Milyen gyakran használják a gyerekek a csoportban található hangszereket?

☐ Mindennap.	☐ Hetente 1-2 alkalommal
☐ Havonta 2-3 alkalommal	☐ Alkalmoszerűen
☐ Ünnepek alkalmával.	(tervezett ének foglalkozásokon).

18. Milyen gyakran tart rövid testnevelés foglalkozást?

☐ Mindennap.	☐ Hetente 3 vagy több alkalommal.
☐ Hetente kevesebb, mint 3 alkalommal.	☐ Havonta.
☐ Ritkán.	☐ Nem tartok.

19. Milyen gyakran tart nagy testnevelést?

☐ Mindennap.	☐ Hetente 3 vagy több alkalommal.
☐ Hetente kevesebb, mint 3 alkalommal.	☐ Havonta.
☐ Ritkán.	☐ Nem tartok.

20. A csoportjában melyik sporttevékenységet ajánlja a gyerekeknek?

☐ Óvodás torna	☐ Óvodás foci
☐ Óvodás kosár	☐ Valamilyen táncos sport
☐ Úszás	☐ Nem ajánlok sportolást

21. Milyen gyakran sportol?

☐ Naponta	☐ Hetente 3-5 alkalommal
☐ Hetente 1-2 alkalommal	☐ Havonta 1-2 alkalommal
☐ Ritkán, alkalmoszerűen	☐ Nem sportolok

22. Milyen sportágakat részesít előnyben saját sportolásakor?

- Egyéni sportágakat (aerobik, futás, úszás stb.)
- Csapatsportágakat (kézi-, kosár-, röplabda, labdarúgás stb.)
- Harcművészetek, küzdősportágak
- Nem sportolok

23. A testnevelés, a sport az óvodában, az alábbi állításokat értékelje!

(Kérem, 1 -5 válassza ki a megfelelő választ az alábbiak szerint 1. egyáltalán nem értek egyet, 2. nem értek egyet, 3. közömbös, 4. egyetértek, 5. teljes mértékig egyetértek)

A testnevelés rendszeres megtartása szükséges a gyermekek egészséges fejlődéséhez.

	1	2	3	4	5
A gyermekek mozgásigényét ki kell elégíteni.	1	2	3	4	5
Nem kell mindennap testnevelést tartani, mert van más nevelési terület is.					
	1	2	3	4	5
Elég hetente egy nagy testnevelés is a gyermekeknek, fontosabb más képességük fejlesztése.					
	1	2	3	4	5
Testnevelésen nem kötelező részt venni a gyerekeknek.	1	2	3	4	5

24. Van a csoportszobában alkotó sarok? Max. 2 jelölhet be.

- Igen van, egy rajzsarok ceruzával, viaszkrétával.
- Igen van, egy sarok építőkockákkal.
- Igen van, egy rajzsarok és egy építősarok.
- Néha berendezünk alkotósarkot, de nincs állandó.
- Nincsen, mert nincs hely rá.
- Nincsen, mert nem tartom fontosnak.

25. Milyen gyakran tart vizuális foglalkozást?

☐ Mindennap.	☐ Hetente 3 vagy több alkalommal.
☐ Hetente kevesebb, mint 3 alkalommal.	☐ Havonta.
☐ Ritkán.	☐ Nem tartok.

26. Milyen gyakran használja a következő technikákat a vizuális foglalkozásokon?

(Kérem, 1 -5 válassza ki a megfelelő választ az alábbiak szerint 1. nem használok, 2. ritkán használok, 3. minden 4-6 foglalkozáson 4. minden 2-3 foglalkozáson 5. a foglalkozások nagy részén)

Vízfesték, tempera	1	2	3	4	5
Agyagozás	1	2	3	4	5
Sóliszt	1	2	3	4	5
Viaszkréta	1	2	3	4	5
Ceruza	1	2	3	4	5
Homok	1	2	3	4	5
Ragasztás	1	2	3	4	5
Természetes anyagok felhasználása	1	2	3	4	5
Építés kockákkal	1	2	3	4	5

27. Szabad foglalkozásokon ad-e lehetőséget a gyermekeknek az alkotásra? (Max. 3-t jelölhet be.)

- Igen, a játéksarokban építőkövekkel.
- Igen, az udvaron a homokozóban.
- A gyermek teremt magának alkalmat.
- Mindig hagyok elől eszközöket az alkotáshoz
- Csak a foglalkozásokon adok lehetőséget.
- Nem adok lehetőséget, mert rendetlenség vagy kosz lesz.

28. A gyermekek alkotó tevékenységébe milyen mértékben vesz részt? Kérem, értékelje a következő állításokat! (Kérem, 1 -5 válassza ki a megfelelő választ az alábbiak szerint 1. egyáltalán nem értek egyet, 2. nem értek egyet, 3. közömbös, 4. egyetértek, 5. teljes mértékig egyetértek)

Mindig segítek, hogy jó technikával dolgozzon.	1	2	3	4	5
Néha segítek, hogy sikeresen rajzoljon.	1	2	3	4	5
Nem látom fontosnak a segítségadást.	1	2	3	4	5
Engedem, hogy Ő válassza ki 2-3 eszköz közül, hogy mivel dolgozzon. (Pl.: ceruza, festék, viaszkréta.)	1	2	3	4	5
Meghatározom, hogy mit készítsen, de nem segítek.	1	2	3	4	5
Meghatározom, hogy mit készítsen és segítek az elkezdésben.	1	2	3	4	5
A játék, a foglalkozás során ötleteket adok, hogy mit készítsenek (Pl. kockából, homokból, agyagból).	1	2	3	4	5
Az önkifejezés segítése érdekében csak felajánlom az alkotói tevékenységet és utána nem segítek.	1	2	3	4	5
A kisebbeknek segítek minden alkotó tevékenységben.	1	2	3	4	5

4.2. A Mintába került intézmények

Sopron Óvodák:

Bánfalvi Óvoda

Hársfa sori Tagóvoda

Brennbergbányai Tagóvoda

Jegenye Sori Tagóvoda

Kőszegi Úti Tagóvoda

Hermann Alice Óvoda

Balfi Tagóvoda

Halász Utcai Tagóvoda

Király Jenő Utcai Tagóvoda

Kurucdombi Tagóvoda

Sopronkőhidai Tagóvoda

Trefort Téri Óvoda

Dózsa György Utcai Tagóvoda

Jereváni Kék Tagóvoda

Sopron vonzáskörzetéhez tartozó Óvodák:

Tündérrózsa Óvoda , Hegykő

Tündérrózsa Óvoda Fertőhomoki Tagóvodája

Margaréta Óvoda, Fertőszéplak

Soproni Bölcsődék:

Kuckó bölcsőde

Bóbita Bölcsőde

Zöld Ág Bölcsőde

Százszorszép Bölcsőde

Csodaország Bölcsőde

4.3. Bibliográfia

- Bábosik, I.(2004): Neveléstudomány Osiris, Budapest 48- 52, 118-166.,
- Baloghné Bakk A. (2012): A fogyatékossgal élő gyermekek együttnevelésének vizsgálata a magyar óvodapedagógus képzésben. Hidak és párhuzamok a 175 éves Közép-európai és magyarországi óvóképzés történetében Nemzetközi konferencia 2012. november 8-9. Szekszárd
- Bakonyi A. (2008): Az inkluzív nevelésről. Interjú készítette: Körmöczi Katalin. In: Óvodai Nevelés. 6. szám. 233–235.
- Barkóczi, I. - Pléh, Cs. (1977): Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata. Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet – Bács megyei Lapkiadó Vállalat, Kecskemét.
- Bánfalvy Cs. (2008): Az integrációs cunami ELTE Eötvös kiadó Budapest.
- Benkő ZS. – Lippai L. (2004): Kihagyott lépcsőfok? Egy óvodai együttnevelési projekt tanulságai. Új Pedagógiai Szemle,10. 109-121.
- Bodoczky, I. (2003):Vizuális nevelés, Magyar Iparművészeti Egyetem, Budapest
- Bowlby, J. (1982): Attachment and Loss: Vol.1. Attachment, 2nd ed.,London, Hogarth Press.
- Csányi Y. (2000): A speciális nevelési szükségletű gyermekek és fiatalok integrált nevelés-oktatása In. Gyógypedagógiai alapismeretek (szerk.) Illyés S. Bp. ELTE Bárczi G. Gyógypedagógiai. Főiskolai K. 377-408.
- Csíkszentmihályi, M. (2010): Flow - Az áramlat - A tökéletes élmény pszichológiája Akadémiai Kiadó
- Dömötör, T. – Hoppál, M. (1990): Magyar néprajz VI. Népzene, néptánc, népi játék. Akadémia kiadó
- Falus, I. – Ollé, J. (2000): Statisztikai módszerek pedagógusok számára. OKKER Kiadói Kft., Budapest.
- Forrai, K. (1986): Ének a bölcsődében. Zeneműkiadó, Budapest
- Forrai, K. (1974): Ének az óvodában. Editio Musica Budapest

Gombocz, J. (2008): Sportolók nevelése, A pedagógia és a sportpedagógia alapkérdései
Plantin-Print Eurotrans Kft. 9-19.

Falus I. (2000): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Műszaki Könyvkiadó Bp.

Fischer G. (2009): Az integrációval kapcsolatos attitűdök kutatása. Gyógypedagógiai Szemle
2009/3

Havas G. (2004): A halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek óvodáztatási helyzete és a ha-
tékonyabb óvodáztatás feltételei. Iskolakultúra /4.

Horváthné Moldvay I. (2006): Attitűdvizsgálat pedagógusok körében az integrált nevelésről
www.hepa.oszk.hu

Hovánszki, J.-né (szerk.)(2008): Zenei nevelés az óvodában, Debrecen, 279-287

Hovánszki, J.-né (szerk.)(2008): Zenei nevelés az óvodában. Szöveggyűjtemény. Didakt Kiadó,
Debrecen.

Illyés S. (1998): Fogyatékoság, speciális nevelési szükséglet, differenciális pedagógia. In:
Gyógypedagógiai ismeretek a tanító és óvodapedagógus képzésben 7. szám, Csokonai Vitéz
Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár 5-20.

Katona L. (2005): Integrált nevelés

www.massag.hu/konyv/korsz.torekv.integralt_neveles.doc

Kodály Zoltán (1941): Zene az óvodában. Zeneműkiadó

Kokas, K. (2008): Személyiségformálás zenével. Improvizált zenei mozgások. In:

Lamb, S. J. - Gregory, A. H. (1993): The relationship between music and reading in
beginning readers. Educational Psychology, 13. 1. sz.

Kőpatakiné Mészáros M. (2008): „A küszöbön - Sajátos nevelési igényű gyerekek az óvodá-
ban”. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány, Bp.

Madarász N. (2005): Óvodapedagógusok vélekedése az integrált nevelésről. Fejlesztő Peda-
gógia 2-3. szám. 16-20.

Mesterházi ZS. (2002): Integrált nevelés a nemzetközi és a hazai oktatásrendszerben. Gyógy-
pedagógiai Szemle/1. 10-13.

Mészáros, I. (1988): Óvodai zenei nevelésünk másfél évszázada. Közgazdasági és jogi könyv-
kiadó

M. Tamás M. (2006): Integráció és inklúzió (Fejlesztő módszerek a közoktatásban). Trefort Kiadó Bp.

Nagyházi, B., Vörös, K. (szerk.)(2013): Innováció a neveléstudomány elméleti és gyakorlati műhelyeiben: Tanulmánykötet. 386 p. Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2013.10.29 Kaposvár: Kaposvári Egyetem, 2014. pp. 173-180.

Némethné Tóth, Á. (2008): Körkép a befogadó nevelésről Európán innen és túl. In: Fejlesztő Pedagógia. 6. szám. 20–25.

Nagy, B.-né – Szarka, J. (1997.): Az óvodai zenei nevelés iskola előkészítő szerepe. In:

Kondacs M-né, P.M. (1994): Vizuális nevelés az óvodában, Szarvas

Papp G. (2007): A pedagógus megváltozott felelőssége az együttnevelésben. In: Kisgyermek, nagy problémák. Raabe, Budapest Papp G. – Rózsáné Czigány E. (1996): Miért jó az integráció? Módszertani Lapok Speciális Pedagógiai,3.

Papp G. – Faragóné Bircsák M. (2007): Útmutató a tanulásban akadályozott gyermekek, tanulók együttneveléséhez. Budapest, sulinova Kht.

Révész, J. (2014): A kisgyermekkor zenei nevelés paradigmaváltásai a 20. században In:

Sándor, F. szerk. (1964): Zenei nevelés Magyarországon, Zenekiadó Vállalat, Budapest

Réthy Cs. – Csányi Y.(1998): Gyakorló pedagógusok és leendő tanítók attitűdjének felmérése az integráció témájában. Gyógypedagógiai Szemle, 1998/2. sz. 81–89p.

Rutter, M. (1979): Protective factors in children's responses to stress and disadvantage, in.:

M.W. Kent, J. E. Rolf (eds): Primary Prevention of Psychopathology, vol.13.,Social

Competence in Children, Hanover, New Haven, University of New England.

Spaller Á. – Spaller K. (2006): Gyógypedagógiai ismeretek tára. Bp.215.

Székely Gáborné (1901): Dalok és játékok tanítása az óvodában. Budapest Kisdiednevelők Országos Egyesülete

Wargha István (1843): Terv a kisdiedvó intézetek terjesztése iránt a két magyar hazában. Pest